

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1910. Första Kammaren. Nr II.

Onsdagen den 2 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet greve *Hamilton* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående beredande af pension från allmänna indragningsstaten åt förra fästningsbyggnadsarbetaren Carl Fredrik Fredriksson-Skön.

Justerades protokollet för den 23 nästlidne månad.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 19, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utförande af vissa reparationsarbeten i Södra skånska infanteriregementets sjukhus å Refvinge hed.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag dels till Riksdagens skrifvelse, nr 22, till Konungen, angående val af Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare, dels och till Riksdagens förordnanden:
nr 23, för revisionssekreteraren m. m. B. F. E. Hasselrot att vara Riksdagens justitieombudsman, och
nr 24, för häradshöfdingen m. m. doktor Ossian Berger att vara Riksdagens justitieombudsmans efterträdare.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrifvelse:

Till Riksdagen.

Sedan jag i följd af förändrad verksamhet icke längre är bosatt i Stockholm, får jag härmed vördsamt anhålla att så
Första Kammarens Prot. 1910. N:o 11.

snart annan kan varda i mitt ställe förordnad, befrias från det mig vid 1909 års riksdag meddelade uppdrag att vara fullmäktig i riksgäldskontoret för tiden till dess nytt val af fullmäktige under år 1912 försiggått.

Stockholm den 2 mars 1910.

Alexis Hammarström.

På gjord proposition bifölls herr Hammarströms berörda anhållan och beslöts, att val af en fullmäktig i riksgäldskontoret efter honom skulle anställas.

Företogs val af tjugufyra valmän för anställande af föreskrifna val af dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till valmän utsedde:

herr <i>Almgren</i>	med 106 röster,
» <i>Andersson, Gustaf</i> , ...	» 106 »
» <i>von Baumgarten</i>	» 106 »
» <i>Behm</i>	» 106 »
» <i>Björklund, Olof</i> , ...	» 106 »
» <i>Bohnstedt, Edvard</i> , ...	» 106 »
» <i>Bohnstedt, Knut</i> , ...	» 106 »
» <i>Cedercrantz</i>	» 106 »
» <i>Ekelund</i>	» 106 »
» <i>af Ekenstam</i>	» 100 »
» <i>Ekströmer</i>	» 106 »
» <i>Fahlbeck</i>	» 106 »
» <i>Fahlén</i>	» 106 »
friherre <i>Falkenberg</i>	» 106 »
grefve <i>Lewenhaupt</i>	» 106 »
herr <i>Lindgren</i>	» 106 »
» <i>Magnuson</i>	» 106 »
» <i>von Oelreich</i>	» 106 »
» <i>Paulson</i>	» 106 »
» <i>Ridderbjelke</i>	» 106 »
grefve <i>von Rosen, Fredrik</i> , ...	» 106 »
herr <i>Sandwall</i>	» 106 »
» <i>Trygger</i>	» 106 »
» <i>Wester</i>	» 106 »

Företogs val af tio suppleanter för kammarens valmän för anställande af föreskrifna val af dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för Riksdagens full-

måktige i nämnda bank och kontor; och befunnos, efter valför-
rätningens slut, hafva blifvit till suppleanter för kammarens
ifrågavarande valmän utsedde:

herr <i>Hallin</i>	med 99 röster,
» <i>af Petersens</i>	» 99 »
» <i>Tønning</i>	» 99 »
» <i>Åström</i>	» 99 »
» <i>Barthelson</i>	» 99 »
friherre <i>Silfverschiöld</i>	» 99 »
herr <i>Hedenstierna</i>	» 99 »
» <i>Danström</i>	» 99 »
» <i>Håkanson, Ernst,</i>	» 99 »
» <i>Rogberg</i>	» 98 »

sedan ordningen mellan dem, som erhållit lika antal röster, blif-
vit genom lottning bestämd.

Företogs val af en suppleant i bevillningsutskottet. Därvid
aflämnades 72 valsedlar, som godkändes, samtliga med partibe-
teckning »det förenade högerpartiet» och upptagande såsom enda
namn herr Windahl. Till suppleant i bevillningsutskottet hade
således utsetts

herr *Windahl* från »det förenade högerpartiet».

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl.
Maj:ts under gårdagen bordlagda nådiga propositioner till Riks-
dagen:

1:o) med förslag till förordning med tulltaxa för inkom-
mande varor; och

2:o) med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till afgörande statsut-
skottets den 26 sistlidne februari och den 1 innevarande mars
bordlagda utlåtande nr 4, angående regleringen af utgifterna
under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till
landförsvarsdepartementet.

Punkterna 1—5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—10.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

*Anslag till
volontär-
skolor.*

I anslutning till Kungl. Maj:ts i punkten 13 af fjärde hufvudtiteln i statsverkspropositionen därom gjorda förslag hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte i riksstaten för år 1911 uppföra anslaget till volontärskolor med oförändradt belopp eller 130,000 kronor.

Herr Ericsson, Aaby: Vid denna punkt har jag under flera föregående riksdagar tillåtit mig taga kammarens uppmärksamhet i anspråk och jag ber äfven att nu få göra detta, helst den kungl. propositionen härtill gifver en särskild anledning.

Som bekant anskaffas medelst värfning större delen af den fast anställda stammen. Vid detta anskaffande framhålles för den unge mannen, som tager anställning vid armén, mer eller mindre direkt — jag har till och med sett sådana värfningsplakat uppsatta på offentliga platser — att god anställning står att vinna efter uttjänt kapitulationstid. Men huru ställer sig väl verkligheten för de unga, uttjänta militärerna? Jag har själf under min tjänstetid mången gång stått med en sådan yngling framför mig, hvilken under tre år fullbordet sin tjänstgöring, haft utmärkta vitsord från densamma samt aldrig varit straffad. Han vänder sig nu till sitt befäl och anhåller om rekommendation och hjälp till civil anställning. Tillfrågad, om han ej hört sig för hos telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen eller andra statens verk, svarar han: jo, det har jag gjort, men erhållit det besked, att där finnas förut en 50 à 100 ansökningar, som ligga och vänta. Och vänder man sig till de enskilda järnvägarna, så låter det så: »plats kan Ni få, men Ni får börja som simpel arbetare på banafdelningen mot 2:50 om dagen eller något dylikt». Under tjänstgöringstiden hafva emellertid dessa unga män uppfostrats till befäl samt tillägnat sig en del vanor, såsom distinktionskorpraler, haft egen mäss och dylikt, med ett ord, fått vanor öfver den vanliga kroppsarbetarens, och nu ställes för dem i utsigt att få återvända till dem. Men huru tro herrarna att detta kommer att verka? Jo, det väcker ett missnöje, allvarsamt i och för sig själf därför att det har

sin grund i svikna förhoppningar som ingifvits ynglingarna, innan de inträdde i statens tjänst, men af dubbelt allvarlig betydelse därför att dessa distinktionskorporaler komma tillbaka såsom reservbefäl vid repetitionsöfningarna, och där kommer deras missnöje att verka i hög grad demoraliserande såväl på de stamanstälde som på de värnpliktige.

Jag har begärt ordet för att få framhålla detta och mot den bakgrund, jag sökt teckna, påvisa, hurusom det måste anses vara statens oafvisliga plikt att söka åstadkomma civila anställningar för dessa unga militärer efter tjänstetidens slut. Staten äger platser i verk och inrättningar, för hvilka dessa måste anses vara väl kvalificerade, och likväl tillhandahåller staten dem ej dylika. Men så länge ett sådant missförhållande är rådande, kan man ej heller förvänta att till dessa viktiga militära beställningar erhålla det bästa folket, så mycket nödvändigare, som det just är dessa unga militärer, hvilka i första hand ha med de värnpliktige att göra.

Nu ställer man i utsikt en mängd fortsättningsskolor vid armén, där undervisning skall lämnas till och med i främmande språk och i en hel del andra ämnen, lagar och författningar. Detta är ju mycket bra, om blott det kunde leda därhän, att dessa volontärer sedan finge civil anställning på grund af inhämtade kunskaper. Men så länge staten ej till dem upplåter platser, anser jag det vara ganska farligt att än ytterligare uppväcka förhoppningar hos dessa unga män om anställning efter uttjänt tjänstetid. Särskildt ber jag få uttala den förhoppningen, att den stora försvarskommittén, som ju har vårt försvarsväsens stora frågor under behandling, måtte tänka på att det värfvade befälet i möjligaste mån inskränkes för att ersättas med värnpliktigt sådant. Först därigenom och genom att tillhandahålla goda civila anställningar för de uttjänta stamanstälde, som alltid måste finnas, tror jag att det blir ordnadts såsom det bör ställas i detta fall.

Efter uttalande häraf har jag naturligtvis ej annat yrkande att göra än bifall till utskottets hemställan under föreliggande punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren, hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 14.

Utskottes hemställan bifölls.

Punkten 15.

Mom. a) och b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
volontär-
skolor.
(Forts.)*

*Ökning af
anlaget
till de
värnplik-
tigas aflö-
ning m.m.*

Mom. c).

I punkten 15 af fjärde hufvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att öka anslaget till de värnpliktigas aflöning, inskrifning och redovisning m. m., nu 2,587,145 kronor, med 290,320 kronor till 2,877,465 kronor.

Vid behandlingen af föreliggande anslagsfråga hade utskottet haft att taga i öfvervägande, bland andra, ett af herr *R. Johansson* i Jönköping med flera i motion nr 102 inom Andra kammaren väckt förslag, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att de allmänna regements- (eller repetitions-) öfningarna för infanteriet under år 1911 skulle pågå endast 15 dagar samt af denna anledning minska vissa anslag å fjärde hufvudtiteln med inalles 1,206,984 kronor, hvaraf 377,182 kronor 50 öre skulle belöpa sig på nu ifrågavarande anslag.

Utskottet hade i förevarande moment på återopade skäl hemställt, att Riksdagen, med afslag å herr *Johanssons* med flera förberörda motion i hvad den berörde nu ifrågavarande anslag, måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, öka anslaget till de värnpliktigas aflöning, inskrifning och redovisning m. m., nu 2,587,145 kronor, med 290,320 kronor till 2,877,465 kronor.

Herr *Hildebrand*: Jag skall icke tillåta mig att yrka annat än bifall till hvad utskottet i denna punkt föreslagit, men det förefaller mig, att innebörden af den här ifrågavarande motion bör i korthet belysas.

Saken är ju, att vi närma oss den tid, då den nya försvarsorganisationen framträder fullt färdig. Kungl. Maj:t har därför framhållit, att enligt värnpliktslagen de värnpliktige, som inskrifvits senast år 1907 och tilldelats fotfolket, positionsartilleriet, fästningsartilleriet, fästningsingeniörstrupperna och trängen, icke haft skyldighet att fullgöra mer än två repetitionsöfningar, men att de värnpliktige af samma kategorier, som inskrifvits eller inskrifvas efter år 1907, måste fullgöra tre repetitionsöfningar. I anledning däraf komma tre årsklasser värnpliktige att år 1911 vara i tjänstgöring vid nämnda truppdrag under repetitionsöfningarna. Antalet tjänstgöringsdagar af värnpliktige kommer således år 1911 att ökas, och med anledning däraf har Kungl. Maj:t hemställt om tillägg till anslaget af 290,320 kronor.

Nu har i motion, framlagd inom Andra kammaren, däremot yrkats, att repetitionsöfningarna skulle i besparingssyfte ned-sättas från 30 dagar till 15 dagar. Därigenom skulle vinnas en besparing af 1,206,984 kronor, hvaraf på detta anslag skulle belöpa 377,182 kronor 50 öre.

Det är inom statsutskottet endast två reservanter, som gått med på att tillstyrka denna motion, men därjämte finnes det en reservation in blanco af en del statsutskottsledamöter från Andra kammaren, och om denna reservations innebörd vet man

ingenting annat, än att det i dag på morgonen i en tidning, som står liberala samlingspartiet nära, förklarats, att meningen från dessa reservanters sida vore att yrka nedsättning af anslaget för att på det sättet förmå Kungl. Maj:t att minska värnpliktsöfningarna så, som där antydes.

Statsmakterna hafva ju antagit en värnpliktslag och dragit upp utvecklingslinjer för vårt försvar. Det synes därför vara en ganska betänkelig sak, om man från Riksdagens sida skulle vilja försöka göra en ändring härutinnan genom begränsning af anslag. Ännu vet man ju ej, om något yrkande i den vägen kommer att framställas, men man har i uttalandet i dag på morgonen god grund för att antaga det. Innebörden af ett sådant förslag är ju, att Riksdagen genom en begränsning af anslag skulle försöka ändra för något eller några år innehålllet i en af båda statsmakterna antagen lag. Det är endast detta faktum, som förefallit mig böra påpekas, så att man här hade klart för sig — som jag antager, att kammarens ledamöter hafva i alla fall — och offentligt utsagdt, att man beaktar den djupgående innebörden af ett sådant kraf och en sådan hemställan.

Statsutskottet har nu för sin del stannat vid att afstyrka motionen, och under sådana förhållanden har jag, herr talman, intet annat yrkande än på bifall till statsutskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande moment hemställt.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Kungl. Maj:t hade under punkt 17 af denna hufvudtitel föreslagit Riksdagen att höja anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel, nu 1,000,000 kronor, med 149,040 kronor till 1,149,040 kronor.

Utskottet hade i förevarande punkt af anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte höja anslaget till arméns byggnader, mötesfält och kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel, nu 1,000,000 kronor, med 146,640 kronor till 1,146,640 kronor.

Friherre Fleming: Då jag deltagit i den förberedande behandlingen af frågan om förvaltningen af forten vid Boden, skall jag be att här få yttra några ord.

Det förslag till fredsförvaltning af de permanenta verken

Ökning af anslaget till de värnpliktigas aflöning m. m.
(Fort.)

Anslag till arméns byggnader m. m.

Anslag till arméns byggnader m. m. (Forts.)
vid Boden, som uppgjorts, har till syfte att med tillgängliga medel få krigsberedskapen så fullständig som möjligt och därjämte att få fortet med deras dyrbara materiel under fredstid på bästa sätt vårdade. Förslaget grundar sig på den principen, att hvar och ett af fästningsartilleriets sex kompanier permanent skulle hafva vården om hvar sitt fort eller större batteri, och skulle således samma trupp under fred och krig hafva vården om fortet, under fred förvaltning och under krig försvar. Kompaniets chef blefve fortets befälhafvare.

Då man uppgjorde denna plan, fann man, att i den nödvändiga befälskedjan fattades en länk, som icke med tillgängliga befälsplatser kunde ersättas, och man kom då till det resultatet, att nya befälsplatser måste inrättas. Dessa äro de s. k. fortväblarna, och det föreslogs, att man skulle fylla dessa platser genom anställande af äldre, afskedade militärpersoner. Detta af kommandanten uppgjorda förslag blef med mindre ändringar tillstyrkt af de sakkunniga och myndigheterna och accepterades af Kungl. Majt. Jag finner nu med glädje, att statsutskottet i princip enhälligt godkänt förslaget om förvaltande af fortet, hvilket jag anser vara af stor betydelse för Boden. Det är endast i en punkt, som utskottet afvikit från Kungl. Majts förslag, nämligen i fråga om fortväblarna. Men utskottets majoritet har erkänt behovet af dem, och endast två reservanter från Andra kammaren hafva helt och hållet afstyrkt deras anställande. Redan då sakunniga började sitt arbete, fästes deras uppmärksamhet vid dessa nya platser, och man undrade, om de vore behöfliga. Men frågan om deras behöflighet måste dock besvaras med ja. Man fann det nämligen nödvändigt att anställa en ställföreträdare för fortbefälhafvaren, hvilken i dennes frånvaro hade den närmaste tillsynen och vården af fortet med hvad därtill hörer. Enligt det af herrar Thorsson och Rydén framlagda förslaget skulle den omedelbara tillsynen af fortet under fredstid handhavas af fortmaskinisten och tyghandverkaren, nämligen de som bo på platsen. Men dessa personer äro icke ägnade att inträda som fortbefälhafvarens ställföreträdare. Jag kan således tryggt påstå, att det är fullständigt omöjligt och leder icke till målet att ordna förvaltningen såsom dessa herrar föreslagit.

Därefter kommer man till frågan, om fyra eller sex fortväblar behövas. Jag vill då framhålla, att förslaget om sex fortväblar hvilar hufvudsakligen på organisatoriska skäl. Såsom jag nämnde, utgick man från att hvar och ett af de sex fästningskompanierna skulle hafva ett fort att förvalta. Det är tydligt, att ur organisatorisk synpunkt vore det lämpligaste, att till hvar och ett kompani lämnades en sådan fortväbel. Nu har utskottet emellertid utgått därifrån, att, på grund af fortens belägenhet och om bostäderna för fortväblarna förläggas på lämp-

ligt sätt, fortväblarnas antal bör kunna inskränkas från sex till fyra. Utskottet har således utgått från, att dessa fortväblar mycket väl hinna med sina göromål, äfven om antalet minskas till fyra. Utgår man från den förutsättningen, så är det mycket möjligt, att utskottet har rätt. I de sakkunnigas yttrande har emellertid framhållits, att fortväbeln vore afsedd icke blott att vara uppboordsman utan ock att i fortbefälhafvarens frånvaro utöfva tillsyn öfver fästet, öfver där pågående dagliga arbeten, öfver den personal, som utförde desamma, och öfver bevakningen samt att ansvara för ordning och snygghet inom, å och i närheten af fästet. Fortväbeln blir fortbefälhafvarens närmaste man på platsen och har tillsyn öfver allt, som finnes inom fortet. I planen ingår, att fortet hålles uppvärmdt och att belysningen alltid är färdig att användas, således en mängd göromål, hvarför fordras en man att tillgå.

*Anslag till
arméns
byggnader m. m.
(Forts.)*

Jag tror, att det ur organisatorisk synpunkt hade varit bra, om man kunnat få de sex fortväblarna, och jag har velat framhålla denna syn på saken. Som frågan nu ligger och då jag icke vill förneka, att förvaltningen *kan* nödtorftigt skötas med det antal fortväblar, utskottet föreslagit, anser jag mig, under förhoppning att i öfrigt de för Bodens förvaltning begärda anslagen måtte beviljas, böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragen punkt hemställt.

Punkterna 18—28.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Med anledning af Kungl. Maj:ts i punkten 29 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen därom gjorda framställning hade utskottet i föreliggande punkt hemställt

Ang. kasernbyggnader och mässlokaler.

a) utaf det af 1906 års Riksdag till uppförande af kasern-etablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget 21,744,000 kronor å extra stat för år 1911 anvisa 1,000,000 kronor; samt

b) utaf den till uppförande af mässbyggnader för underofficerare och manskap vid vissa truppförband beviljade summan, 911,000 kronor, å extra stat för år 1911 anvisa återstoden, 366,000 kronor.

Herr Lindblad: Utaf de afprutningar, som medkammaren i dag vill göra å Kungl. Maj:ts förslag på denna hufvudtitel, torde man vara ense om, att ingen är mera berättigad än den här föreslagna afprutningen på 1,000,000 kronor. Statsrådet

Ang. kasernbyggnader och mässlokaler.
(Forts.)

erkänner själf, att regeringen har fullkomligt hvad den behöfver för nybyggnader under år 1911, men att det är för att möta krafven under år 1912, som detta anslag begärts. Detta förslag synes mig egendomligt, då Riksdagen laborerar med ett sådant deficit som innevarande år, och då finansministern måste söka efter nya skattekällor till och med så brännbara ämnen som kaffet och föreslå en högre tull på det. Om hvilken utgång denna tullfråga kommer att få, torde man sväfva i ovisshet, och förslaget har föranledt ett yrkande från motsidan om höjande af stämpelafgiften å bouppteckning, i vissa fall ända till 24 procent å arfslotten. Man torde då med skäl kunna sätta i fråga: hvarför skall Riksdagen gå händelserna i förväg? Är det icke lämpligare att följa den gamla anvisningen: hvar dag bör hafva sin egen plåga? Jag behöfver icke erinra om, att i båda kamrarna väckts motioner om verkställande af en närmare undersökning af frågan om regementenas förläggning och ett förenklat byggnadssätt vid våra kaserner. Såvidt jag har mig bekant, äro redan erforderliga byggnader uppförda för Norrlandsregementena. Man torde därför med största lugn kunna afvakta sommaren, när för första gången värnpliktslagen skall tillämpas i hela sin utsträckning. Vi hade i fjol inga vanliga rekrytöfningar. Därför kunde man åtminstone vänta, tills man hade ett års erfarenhet och sett, huru truppen reder sig med den nuvarande förläggningen och de gamla barackerna, innan man går vidare.

Jag tror, att den begärda undersökningen, om den kommer till stånd, skall visa, att här har man siktat på en sak, som med all säkerhet aldrig skall nås, nämligen ett helt års vapenöfning för infanteriet. Så länge värnpliktslagen har den nuvarande lydelsen, tror jag icke, att det i mellersta och södra Sverige är någon fara att skicka de värnpliktige till rekrytöfningarna i april och låta öfningarna fortgå till den 10 oktober. Man torde nog kunna vara säker på, att äfven det nuvarande förläggningssättet är användbart. Härtill kommer, att, då man gjorde de ursprungliga kostnadsberäkningarna, man antog, att kostnaden skulle blifva 21 miljoner kronor, men att det sedermera visat sig, att de uppgå till 33 miljoner kronor. Det torde då vara allt skäl att ropa halt och begära, att Riksdagen må öfverväga konsekvenserna af detta. Det kan aldrig vara rimligt, att ett fattigt land som vårt bygger de dyraste kaserner, som någonstädes förekomma. Och jag tror, att Riksdagen gör klokt, om den betänker, hvilket bakslag det kommer att medföra i uppfattningen om försvarsfrågan inom landet, om man icke visar, att man vill göra de afprutningar, som verkligen äro berättigade. Det är icke annat än en allsidig utredning, som man begär, och jag tror, att Riksdagen och särskildt denna kammare gör klokt, om den ville stanna för ett bifall till yrkandet om en sådan utredning.

Af den anledningen hade det varit kärt för mig, om statsutskottet velat med sikte på den begärda utredningen åtminstone inhibera sitt beslut, tills den frågan i förväg afgjorts, och således *uppskjutit* behandlingen af anslagsfrågan hellre än att nu möjligen taga risken af en gemensam votering. På grund häraf skall jag i korthet be att få yrka återremiss till utskottet af denna fråga.

Ang. kasernbyggnader och mässlokaler.
(Forts.)

Friherre Gripenstedt: Den föregående ärade talaren började med, att af alla reservationerna från andrakammarsidan tilltalade honom mest reservationen vid denna punkt, och ansåg han, att, då det anslag å 1,000,000 kronor, som begärts för kasernbyggnader, icke behöfdes för nästa års budget, beviljandet däraf kunde uppskjutas. Jag kan gå med honom så långt, att denna miljon icke erfordras för nästa år, men om den icke nu beviljas, kommer den att i stället belasta budgeten året därpå, och vi veta icke, om den ej blir lika mycket ansträngd.

Men herr Lindblad tog icke afstånd från motiveringen till reservationen, utan tvärtom underströk densamma. Just på grund af motiveringen tror jag icke, att man bör eller kan gå in på reservationen, ty det skulle innebära, att man ville rifva upp förut fattade beslut i kasernbyggnadsfrågan, som numera borde få anses som afgjord. Det är ledsamt, att kasernerna kosta så mycket och mera än ursprungligen beräknats, men detta är ingen nyhet och vi få tänka på, att förra året och äfven året förut uttalade Riksdagen, att man måste påskynda kasernbyggandet, för att de värnpliktiga måtte få bostäder, när de komma i tjänstgöring. Skulle man nu uttala, att man icke borde forcera byggandet utan bedrifva det långsammare, stode det stick i stäf med hvad Riksdagen förra året yttrade.

I reservationen säges, att ett forceradt byggande skulle vålla olägenhet på arbetsmarknaden. Jag tycker, att detta låter märkvärdigt, då man från samma håll begärt stora anslag för att afhjälpa arbetslösheten. Det ena motsäger ju det andra. Icke tror jag någonting vinnes på att uppskjuta beviljandet af denna miljon, och att ändra planen för kasernbyggandet anser jag icke kunna komma i fråga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Lindblad: Gentemot den sista ärade talaren vill jag helt enkelt framhålla, att jag icke godkänt någon som helst *motivering*, utan endast begärt återremiss till utskottet för att åtminstone afvakta Riksdagens beslut i fråga om det härmed sammanhang ägande ärendet angående ytterligare utredning i fråga om förläggning af vissa af de återstående regementena. Jag anser dessutom, att man äfven bör afvakta utgången af frågorna

Ang. kaserbyggnader och mässlokaler.
(Forts.)

rörande de skattekällor, som torde tagas i anspråk för att fylla denna miljon. Ty när vi kommit därhän, att vi stå i valet mellan en större arfsskatt — ända till 24 procent — och beviljandet af denna miljon, torde en och annan, äfven i denna kammare, blifva betänksam. Och vi veta, att medkammaren är å sin sida lika känslig, då det gäller att höja kaffetullen. Jag anser det vara en svaghet i statsregleringen att, när icke behovet absolut föranleder därtill, reglera för år 1912 och föreslå nya skatter, som kunna undvikas. Med anledning däraf tillåter jag mig att yrka återremiss.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att punkten skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—42.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 43 och 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45—48:

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 26 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtanden: nr 14, i anledning af väckt motion om ett anslag af 5,000,000 kronor att utlånas till kommuner för anordnande af nödhjälpsarbeten,

nr 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af nytt ridhus vid krigsskolan å Karlberg, och

nr 16, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lön och dagaflöning åt en gevärshandtverkare öfver stat vid Kronobergs regemente,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 26 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för kvinna att innehafva klockarbefattning, och

nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af eller tillägg till 154 § utsökningslagen biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 26 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af möjlighet för vissa samhällen att på mindre betungande villkor med full äganderätt komma i besittning af gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.

I anslutning till hvad friherre *Palmstierna* i en inom Andra kammaren i ämnet väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 31, föreslagit, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i hvilken utsträckning sådana samhällen, där lagen om stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907 vore tillämplig, måtte kunna utan ersättning till vederbörande ägare eller på mindre betungande villkor än enligt nu gällande bestämmelser förvärfva gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande, och om möjligt för nästkommande års Riksdag framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Reservation hade anförts af herr *Trygger*, med hvilken herrar *Rudebeck*, af *Ekenstam*, *Ridderbjelke* och *Gustaf Andersson* instämt, och som hemställt, att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa förnyad utredning angående de villkor, på hvilka sådana samhällen, där lagen om stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907 vore tillämplig, måtte kunna förvärfva gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Herr af *Ekenstam*: Då jag funnit mig hafva anledning att ansluta mig till den reservation, som är bifogad utlåtandet, skall jag be att med några ord få framhålla de motiv, som därvidlag varit för mig ledande.

Först ber jag få erinra därom, att under nästförflutna riksdag en motion af ungefär samma lydelse som den föreliggande var före i Riksdagen, men icke vann denna kammares bifall.

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.

Om lind- Det var samma mening med det förslaget som det nu före-
rigare vill- liggande. Redan den omständigheten, att den motionen af denna
kor för kammare med stor majoritet afslogs, utgör ju ett memento att
vinnande icke utan vidare följa den väg, som motionären åsyftat. Om
af ägan- emellertid utskottets majoritet — jag kan nästan säga utskottet
derätt till i dess helhet — ansett sig böra i åtskilliga afseenden icke mot-
gatumark, sätta sig det förslag, som motionären framlagt, så beror detta
som upp- visat icke på, att lagen som här afses genom långvarigt bruk
låtits till allmänt visat sig olämplig. Den har såsom herrarna veta föga mera än
begagnan- ett år varit i tillämpning. Men den har visat sig vara åtföljd
de. af så stora olägenheter för en del samhällen, att man ansett
[Forts.] sig icke kunna utan vidare bortse från dessa olägenheter. Det
är också därför som majoriteten inom utskottet ansett sig kunna
i hufvudsak gå med på motionärens framställning. Reservan-
terna hafva funnit sig icke kunna gå så långt, utan framhållit,
att, äfven om i sådana samhällen, som äro i fråga, finnes ett be-
rättigadt intresse att på så litet betungande villkor som möjligt
åtkomma den jord, som behöfs för gatumark, så kan och utan
tvifvel där finnas ett lika berättigadt intresse för ägaren af
denna gatumark att erhålla ersättning därför. Hufvuduppgiften
med vår reservation är därför, att vi därmed vilja påpeka, att,
om en utredning skall ske, den icke bör verkställas ensidigt ur
tomtägarens eller samhällets synpunkt, utan allsidigt, så att
äfven det berättigade intresse, som kan finnas hos den ursprung-
liga upplåtaren af marken eller den, som legitimt af honom fått
äganderätten till marken, äfven måtte beaktas. Det är detta,
som är hufvudsaken i vår reservation. Vi ha ansett, att äfven
billighet och rättvisa fordra, att jämväl den synpunkten kommer
till synes. Det är därför, vi hoppas, att kammaren måtte gå
med oss, då jag anhåller att få yrka bifall till den reservation,
som här är afgifven.

Herr Bergendahl: Såsom af detta betänkande synes, har
den framställning, som motionären gjort till denna riksdag, rönt
ett mera välvilligt bemötande än det förslag, som han afgaf vid
förra riksdagen. Detta senare förslag förelåg emellertid i annan
form och med annat innehåll. Jag biträdde då den mening, som
afstyrkte förslaget. Nu har jag emellertid icke tvekat att ansluta
mig till den framställning, som utskottet här har gjort. Det före-
faller mig nämligen, som om erfarenheten verkligen ådagalagt
behovet och lämpligheten af att bereda den förmån, som i
motionen afses, åt de samhällen, hvilka äro underkastade stads-
panelagens föreskrifter. De uttalanden i saken, hvilka afgifvits
dels af den kommitté, som utarbetade förslaget till stadsplane-
lagen, dels af statsförbundets representanter och dels inom Riks-
døgen vid frågans behandling sistlidet år, ha bekräftat denna
erfarenhet. Jag finner alltså en lagändring väl motiverad och

är af den mening, att en ändring i det syfte och till den be-
gränsning, som i motionen angifves, icke skulle innebära någon
kränkning af ett berättigadt intresse. Ty hvad är det i själva
verket som begäres? Jo, att den jordägare, som upplåtit mark
för allmänt begagnande, skall öfverflytta denna upplåtelse på
det samhälle, som uppstått inom det område, där denna mark
är belägen. I regeln är det väl så, att jordägaren, som säljer
tomtplatser, medgifver rätt för köparna att begagna väg till sina
tomter. Denna upplåtelse för deras räkning är naturligtvis af
varaktig natur, och jordägaren har ju genom priset på de för-
sålda tomterna betingat sig ersättning för de af honom gjorda
upplåtelse. Så uppstår på platsen en liffig byggnadsverksam-
het, platsen blir mera befolkad, och så uppkommer den sociala
enhet, som samhället bildar. Nu ifrågasättes endast, att den upp-
låtelse, som redan gjorts till förmån för tomtägarna, skall få öf-
vertagas af samhället, som bildar tomtägarnes sociala samman-
slutning. Det faktiska förhållandet synes därigenom icke bli
annorlunda för jordägaren, åtminstone icke sämre. Han kanske
tvärtom vinner en förmån, ty om han åtagit sig att hålla vägen
vid makt, öfverflyttas denna skyldighet numera på samhället.
Men den legala formen förändras. Den servitutsrätt, som förut
hvilat på jordegendomen, måste öfvergå till äganderätt, eftersom
stadsplanelagen förutsätter, att samhället skall äga gatumarken
och öfriga öppna, för allmänheten tillgängliga platser. Förslaget
synes mig därför icke medföra betänkligheter, sedt ur syn-
punkten af jordägarens intresse. Men det kan ju hända, att jor-
den är besvärad med inteckningar eller häftar för annan rätt.
En sådan rätt måste naturligtvis skyddas. Detta har utskottet
också särskildt framhållit. Men detta behöfver icke äfventyra
eller försvåra frågans lösning. Vi fingo, som herrarna minnas,
förra året en lag, som stadgade om primär och subsidiär ansva-
righet för intecknad gäld. Jag vill minnas, att lagen är af den
25 juni. Däri är stadgad, att om en egendom, som är besvärad
med inteckningar, styckas genom jordafsöndring, skall den
afsöndrade jorden endast subsidiärt svara för inteckningarna,
d. v. s. att afsöndringen svarar endast för hvad som brister i stam-
hemmanets ansvarighet. Och det synes mig, som om man ana-
logt skulle kunna tillämpa detta stadgande äfven beträffande
område, som afsöndras till gatumark. Om detta låter sig göra,
försvinner den betänklighet, som härutinnan skulle kunna
uppstå.

Nu hafva ju reservanterna äfven i viss mån tillmötesgått
den gjorda framställningen. Men reservanterna ha i försiktigare
ordalag formulerat den framställning, som Riksdagens skrifvelse
skulle innehålla. Jag är dock för min del förvissad därom, att
de skäl, som föranledt denna försiktigare formulering, skola be-
aktas, äfven om utskottets framställning vinner bifall, och det

*Om lind-
rigare vill-
kor för
vinnande
af ägan-
derätt till
gatumark,
som upp-
låtits till
allmänt
begagnan-
de.*
[Forts.]

Om lind-ryges mig vara af den största vikt, att man bestämdt uttalar rigare vill- den mening, att samhället skall kostnadsfritt åtkomma sådan jord, *kor för* som har upplåtits till allmänt begagnande och ingår i gatu- *vinnande* mark. Ty om man icke vågar ställa sig på denna utgångspunkt, *af ägan-* tror jag, att det icke finnes stor anledning att skrifva till Kungl. *derätt till* Maj:t i förevarande afseende. Och då jag, såsom jag förut nämnt, *gatumark,* icke tvekar att uttala den meningen, ber jag, herr talman, att *som upp-* få yrka bifall till utskottets förslag. *låtits till* *allmänt* *begagnan-* *de.*

(Forts.)

Herr Trygger: Som den förste ärade talaren yttrade, afslog denna kammare förra året med stor majoritet det förslag i samma riktning, som motionären då framlagt. I år däremot, då motionärens framställning icke lider af samma brister som i fjol, har utskottet enhälligt ansett sig kunna vara med om en skrifvelse, och, som den siste ärade talaren sade, det beror endast på hurudan denna skrifvelse skall vara. Den siste ärade talaren gaf samtidigt ett erkännande åt reservanternas skrifvelseförslag: han sade, att det är affattadt i försiktigare ordalag. Men, sade han, detta behöfs icke, ty äfven om man skrifer på sätt, utskottet föreslagit, kommer nog detta att uppfattas så, att man icke lägger mera däri, än hvad reservanterna afsett. Sedermera modifierade han sig dock därhän, att fördelen af att taga utskottets skrifvelseförslag skulle vara den, att man därmed bestämdt fastslog, att detta afträdande af gatumark skulle ske utan ersättning eller på mindre betungande villkor än för närvarande. För min del kan jag icke finna, huru man, när man intagit den ståndpunkt, som utskotts-majoriteten gjort med afseende å inteckningshafvare, kan med afseende å jordägaren utan vidare komma till den ståndpunkten, att han skall utan ersättning afstå marken. Och när man hör talare, som försvara utskottets utlåtande, finner man, att det i själfva verket icke är *jordägaren*, som man öfver hufvud taget tänker på, utan *upplåtaren*. Den jordägare, som upplåtit gatumarken till allmänt begagnande, tycker man billigtvis icke böra få någon ersättning. Men, mina herrar, det kan ju vara någon, som *sedermere i god tro* förvärfvat denna fastighet, och jag kan icke finna, att han bör vara i sämre ställning än inteckningshafvare. Atminstone är detta en sak, som man behöfver undersöka, och vi reservanter vilja, att skrifvelsen skall vara så affattad, att man icke på förhand uttalar en mening på ett område, där man icke har tillräckligt material för ett bestämdt uttalande. Det enda, vi i vår reservation bestämdt fordrat, är, att man bör vara försiktig, så att man icke utan tvingande skäl med ett enda penndrag tillintetgör en förvärfvad rättighet. Och detta är väl en uppfattning, för hvilken denna kammare ständigt och jämt gjort sig till målsman. Men för öfrigt är det icke vår mening att på något sätt begränsa utredningen, utan denna bör, enligt vår mening, vara så opartisk och fullständig som möjligt. Ut-

skottet däremot begränsar den. Utskottet antyder redan på förhand det resultat, som det vill hafva framlagdt för Riksdagen. Och det är väl icke lämpligt. Jag vågar därför hemställa om bifall till reservationen.

Herr Karlsson: Då jag tillhör en stad, som på de sista 12 åren fått sin folkmängd fördubblad, och detta till stor del på det sätt att det uppstått en mängd små samhällen utom det planlagda området, och då man inom mitt samhälle, där det nu är fråga om att lägga dessa byggnadsområden inom stadsplanen, har åtskillig erfarenhet om, huru stadsplanelagen med dess nuvarande lydelse uti ifrågavarande del torde komma att verka, skall jag be att få yttra några ord.

När vi inom Västerås fingo kännedom om denna lag, började vi träffa aftal om att få den mark inom dessa byggnadsområden, som användes till gator eller vägar, upplåten åt staden. Dessa små samhällen eller byggnadsområden hade till en del uppstått därigenom, att personer till större eller mindre antal slutit sig tillsammans och efter förvärfvande af ett jordområde bebyggt detsamma och därvid afsatt en del till gatumark. Med dessa personer gick det ganska lätt att träffa uppgörelse om, att dessa personer afstodo gatumarken utan ersättning. Men det finnes också en del områden, som blifvit bebyggda på så sätt, att enskilda personer, som antingen af ålder ägt eller i spekulations-syfte inköpt området, sålt tomter och gifvit tomtägaren rätt att använda viss mark till väg eller gata. Det har icke heller mött synnerliga svårigheter att förmå dessa ägare att afgiftsfritt afstå denna mark till staden. Och jag anser, att det bör vara jordägarens skyldighet att göra detta, just på de skäl, som utskottet uttalat i sin motivering. Men om stadsplanelagen skulle få vara oförändrad, befarar jag, att den stad ej tillhöriga jord, som nu nyttjas till gator, skulle bli föremål för spekulation i syfte just att tvinga städerna att gifva ersättning därför. Jag tror dock, att få af de personer, som i sådant syfte köpt dylik mark, skulle vara i fullkomligt god tro; jag tillåter mig betvifa detta och anser det kunna lända till särdeles stor fara för städerna, om den åsikten blefve gällande att stad vore skyldig att för dylik mark i hvarje fall gifva ersättning. I anledning häraf anser jag i skrifvelsen böra inflyta ett uttalande om skyldighet för jordägare att utan ersättning afstå dylik gatumark.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Afzelius: Det kan ju synas icke vara mycket att tvista om, detta. Det är ju en glädjande och rörande enighet om att vilja själfva saken. Det är fråga endast om, huru man skall affatta skrifvelsen. Skillnaden karaktäriserades af utskottets ordförande ungefär så, att utskottets majoritet skref uttryckligen

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.
(Forts.)

Om lind- hvad de ville ha; reservanterna däremot ville skrifva försiktigare.
 rigare vill- Försiktigheten är utan tvifvel en dygd, men försiktigheten får
 kor för icke drifvas så långt, att man icke ens sjelf vet hvad man vill.
 vinnande Jag för min del kan icke tro, att en riksdagsskrivelse kan af-
 af ägan- derätt till fattas och motiveras så, som reservanterna här i frågasatt.
 gatumark, »Jag hyser ingen tvekan om att stadsplanelagen kan behöfva
 som upp- öfverses», heter det; naturligtvis menar man icke stadsplanelagen
 låtits till i hvar enda punkt, utan stadsplanelagen så som sådan. »En
 allmänt allmänt utbredd mening synes emellertid ansé fara ligga i dröjs-
 begagnan- mål hvad beträffar den fråga, som motionären underställt riks-
 de. måll det beträffar den fråga, som motionären underställt riks-
 (Forts.) dagens pröfning». Ett allmänt rop på förändring i den här
 punkten synes förekomma, och därför »vill jag låta mitt mot-
 stånd mot en skrifvelse om utredning med afseende på denna
 fråga falla». Detta kan man möjligen tänka, men man får icke
 säga det och minst kan Riksdagen det. Det duger icke att säga:
 »här hörs ett allmänt rop på förändring. Om en sådan behöfs,
 vet jag icke, men jag vill låta mitt motstånd falla». Nej, man
 måste ha klart för sig att *just i denna punkt*, behöfves ändring;
 det duger icke att säga att stadsplanelagen såsom sådan kan
 behöfva revideras. Är det så, att man icke vet det och icke
 tror det, bör icke alls någon riksdagsskrivelse aflåtas. Men vet
 man det, tror man det, så bör man också säga ifrån det. För
 min del är jag öfvertygad om, att här behöfves just i denna
 punkt en ändring och en snar ändring. De anföranden, som i
 fjol höllos af sakkunniga, och jämväl det som i dag hållits af
 den siste talaren, äro fullt öfvertygande. Det behöfves en snar
 ändring.

Nu är också i utskottets skrifvelseförslag framhållet, att
 man skall gå försiktigt tillväga, så tillvida att man icke får
 kränka tredje mans rätt och icke kränka inteckningshafvare.
 Lagutskottets ordförande nämnde, att utskottet tyckes hafva
 tänkt mest på upplåtaren och icke på jordägaren såsom sådan.
 För min del får jag säga, att om jorden gått genom flera
 händer, en senare jordägare enligt min uppfattning blir tredje
 man.

Jag vill för öfrigt fästa uppmärksamheten på, att redan nu
 säger stadsplanelagen, att man skall fästa afseende vid denna
 sak, då fråga är om expropriation af marken. Det stadgas
 nämligen, att då marken upplåtits till allmänt begagnande, skall
 vid ersättnings bestämmande hänsyn tagas just till detta för-
 hållande; detta därför naturligtvis, att mark, som upplåtits till
 allmänt begagnande, icke kan ha samma värde som mark, hvilken
 icke har på sig en sådan inskränkning i afseende på dispositions-
 rätten.

Jag är för min del fullt öfvertygad om, att stadsplanelagen
 här skapat ett missförhållande, att detta missförhållande bör
 afhjälpas, och att det bör afhjälpas snart. Missförhållandet be-

står däri att samhällena blifvit betungade med en lösningsplikt, som lämnar ut dem till exploatering af ägarna till sådan här mark.

Här talades nyss om, att man icke skall kränka väl förvärfvade rättigheter. Jag behöfver icke säga, herr talman, att äfven jag hyser denna uppfattning. Men jag är mycket rädd för, att skydda rätten på det sätt, att man skyddar endast den formella rätten; men glömmer att skydda själfva innehållet, den materiella rätten; man skyddar skalet och uppoffrar kärnan. Och jag befarar, att detta skulle komma att inträffa här, om man, till följd af meningsskiljaktighet om skrivelsens affattning, icke skulle komma till något resultat.

Jag vågar därför för min del hemställa till denna kammars majoritet, att den bifaller utskottets förslag och icke reservationen.

Herr von Geijer: Den siste talaren framhöll med rätta, att här råder enighet i sak mellan utskottets majoritet och reservationerna. Emellertid föreligga ändock två förslag till utskottsutlåtande.

Då denna sak var före vid fjolårets riksdag, hade jag tillfälle att närmare angifva min ståndpunkt i frågan. Då jag sedan dess icke ändrat min uppfattning, är en gifven följd häraf, att jag kommer att rösta bifall till lagutskottets förevarande hemställan.

Emellertid var det icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det var närmast, därför att jag ville begagna tillfället att stryka under några ord, som yttrades af den förste ärade talare, hvilken förde utskottets talan, nämligen angående underhållsskyldigheten af dessa till allmänt begagnande upplättna områden. Nu är det visserligen så, att denna skyldighet varierar i olika städer, förhållandena äro i detta afseende olika. Det finns städer, som före kommunallagarnas tillkomst hade beslutat, att underhållet skulle ligga på jordägaren, tomtägaren, och sådana beslut hafva ansetts äga laga kraft ännu i närvarande stund. I andra städer, och i flertalet, är det däremot annorlunda, nämligen att underhållsskyldigheten ligger på kommunen. Det jag nu vill framhålla hänför sig till kommuner af sistberörda grupp.

Jag anser nämligen med bestämdhet, att i den skyldighet att utlägga och underhålla gator och allmänna platser som, stadsplanelagen ålägger kommunerna, ligger en stark garanti för att icke en lagbestämmelse i angifvet syfte skulle komma att af kommunerna ensidigt utnyttjas till deras nytta och vederbörande jordägares förfång. Ett exempel härpå ur min egen erfarenhet: Ett stort område, beläget intill en stad, hade exploaterats som tomtjord och gator och allmänna platser utlagts och

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatemark, som upplåtits till allmänt begagnande.

[Forts.]

Om lind-upplåtits till allmänt begagnande. Emellertid hemställde veder-
 rigare vill-börande jordägare, om deingo skänka kommunen området i
 kor för fråga. Syftet framgick tydligt af omständigheterna och var att
 vinnande på detta sätt på kommunen öfverföra utläggandet af gator och
 af ägan-sedermåra underhållsskyldigheten häråf. Detta fann kommunen
 gatumark, emellertid vara så betungande, att ehuru den visserligen icke ansåg
 som upp-sig kunna afslå erbjudandet, den likväl tillkännagaf i beslutet, att
 låtit till däri icke låg något löfte, att kommunen sedermera skulle lägga
 allmänt in området i stadsplanen och därpå underhålla gatorna. I detta
 begagnan-de fall är det icke tal om annat än att vederbörande jordägare
 (Forts.) skulle göra en afsevärd vinst, om underhållsskyldigheten öfver-
 fördes på kommunen.

Den ursprunglige jordägaren hade kvar de flesta tomterna, och dessa skulle genom områdets läggande i stadsplan stigit i värde högst betydligt.

Tänkas kan visserligen att den ursprunglige jordägaren i ett fall, i öfrigt analogt med det af mig framhållna, afyttrat samtliga honom tillhöriga tomter och att för den skull genom ett sådant förfarande någon stegring i värdet af hans jord icke skulle förekomma. Men i ett sådant fall kan jag ej finna att honom sker någon orätt, om gatorna utan lösen tillfaller staden. Han har skördat sin vinst och någon rätt vill jag icke tillerkänna honom att tillsist, sedan han så att säga försålt skogen och inkasserat sin vinst därför, skulle äga rätt att få betaldt för stubbarna, som han själf ej kan tillgodogöra sig.

Således är det som sagdt min öfvertygelse, att äfven om denna bestämmelse kommer till, så skola kommunerna med stor varsamhet begagna sig af denna rätt. Någon risk för jordägaren kan jag därför icke se i en sådan bestämmelse.

Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag ger herr Afzelius rätt däri, att denna motivering kanske icke lämpar sig att oförändrad vara motive-
 ringen i en Riksdagens skrifvelse. Den är icke skrifven så full-
 ständig; den är skrifven såsom komplettering eller modifiering
 af utskottets motivering, och grunden härtill är den, att man
 har sett saken icke teoretiskt utan praktiskt, d. v. s. att man har
 vetat hvad som i Andra kammaren skulle blifva resultatet med
 afseende å denna sak — man har med säkerhet vetat, att Andra
 kammaren, hvilkens halfva inom utskottet tillstyrkt utskottets
 förslag, kommer att antaga detta förslag. Om nu Första kam-
 maren tager reservationen, blir det sammanjämkning, och då
 erbjuder sig naturligtvis ett tillfälle att, såsom reservanterna
 afsett, föra in i skrifvelsen hvad som af majoritetens motivering
 är gemensamt för majoriteten och minoriteten. Man brukar icke

vara så kritisk mot reservanter i fråga om motiveringen, som den ärade talaren var.

Men att icke ens utskottets motivering är mönstergill, har jag fått bestyrkt af just samme talare! Han sade — gentemot min invändning, att en senare förvärfvare af jord, som varit i god tro, icke borde vara skyldig att afstå mark utan ersättning, — att det framginge af utskottets motivering, där det står taladt om tredje man att dylik ägare skulle behandlas lika med in-teckningshafvare. Men detta var icke uppfattningen från majoritetens sida. Således föreligger här en oklarhet, som är väsentlig.

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.

(Forts.)

En talare sade, att han icke kunde förstå, hur en ny ägare öfver hufvud taget skulle kunna vara i god tro, när han köper dylik gatumark. Härpå svarar jag, att om någon säljer blott gatumark till en annan person, man kan ifrågasätta, att han icke varit i god tro, om man tager god tro i den betydelsen, som jag vet vara talarens mening. Men om gatumarken utgör en del af ett större helt, kan det inträffa, att köparen icke har tanke på annat än att han köper en fastighet, hvilkens områdes storlek han icke så noga tänkt sig, men hvars taxeringsvärde han följer och därefter bestämmer sitt pris. Där är han uppenbarligen i den bästa tro.

Det sades af herr Afzelius, att äfven enligt nu gällande lag förhåller det sig så, att vid expropriation af gatumark, som är upplåten till allmänt begagnande, man skall taga hänsyn till detta förhållande. Ja, det var något, som vi förra året mycket grundligt diskuterade. Man skall »taga hänsyn» till dylik upplåtelse. Men det göra icke expropriationsmyndigheterna i tillräcklig utsträckning, och därför ha vi nu varit med om att skrifva om förändring i lagen. Men jag tror icke, att man med rätta kan säga, att den nu gällande lagens mening är, att expropriationsmyndigheterna skola taga hänsyn till upplåtelse, som icke binder den ägare, från hvilken man vill expropriera marken. Det är en väsentlig skillnad emellan de olika fallen. För min del har jag städs intagit den ståndpunkt, att i den mån upplåtelse till allmänt begagnande innebär inskränkning i ägarens rätt, han är bunden på samma sätt, som man är bunden af öfverenskommelser i allmänhet och det är ett stort fel, om expropriationsmyndigheterna för närvarande icke taga tillräcklig hänsyn därtill. Men hvad som kan läsas fram ur utskottets förslag är att, alldeles oberoende af huruvida han är bunden eller icke, den nuvarande ägaren likvisst skall få afstå marken antingen utan ersättning eller på särskildt billiga villkor; och den frågan hafva reservanterna önskat få utredd, innan man i den punkten fattar beslut.

Herr Talman, jag hemställer fortfarande om bifall till reservationen.

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.

Herr Afzelius: Genom det sista anförandet har jag ytterligare blifvit bestyrkt i min mening, att det här ändå är bra litet man kämpar om. Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta, utan för att göra det erkännandet att vid min hastiga läsning af utskottets yttrande jag i den punkt, herr Trygger nämnde, inlagt mer än hvad som skäligen bort vara fallet. I sak är detta af ingen betydelse. För mig står det emellertid så, att hvad man nu vill framhålla i själfva verket är teoretiskt erkänt i stadsplanelagen, så som den nu är affattad. Det ser man klart, om man går igenom dess historia som återfinnes i motiönen. Det är principiellt erkänt, och det kan väl icke heller gärna falla någon in att förneka det. Om jag upplåter mark för att begagnas för allmän gata eller väg, är jag naturligtvis bunden af en sådan upplåtelse, och kan icke använda marken till något annat; här är icke fråga om upplåtelse för viss tid, utan för alltid. Det är nu klart för hvarje praktisk människa, att icke kan jag värdera den marken lika högt som den mark, hvilken icke lider af sådan inskränkning i dispositionsrätten. Hur har det kommit fram i stadsplanelagen? Jo, på det sätt, som herr Trygger nämnde och jag antydde, nämligen att vid expropriation det skall »tagas hänsyn» därtill. Detta är dels för litet sagdt, dels har det visat sig att det praktiskt taget icke leder till det därmed afsedda resultatet.

[Forts.]

Det är således kärnpunkten i hela frågan: huru skola vi på ett mera praktiskt, effektivt sätt komma därefter, att vi få denna i och för sig så innerligt rättvisa grundsats erkänd. Jo, säger utskottet, låt oss skrifva och begära *just detta*. Utan att man säger det, kan jag fortfarande icke förstå, att man får in någon konsistens i riksdagsskrifvelsen. Och jag frågar kammarens herrar ledamöter: är det skäl i att antaga ett skrifvelseförslag som replierar på förmodandet, att Andra kammaren skall antaga något annat, och så skall det blifva sammanjämkning, hvarur skall framgå ett tredje förslag, som slutligen skall antagas — och så skall det slutligen blifva bra!

Herr Talman, jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad: Äfven jag tänkte hemställa till lagutskottets ärade ordförande, huruvida han verkligen ansåg det nödvändigt att frågan skulle gå till sammanjämkning mellan båda kamrarna, ty utskottets kläm anger ju *två alternativ*, antingen *utan ersättning* eller ock på *mindre betungande villkor* än enligt nu gällande bestämmelser. Då båda alternativen finnas, beror det ju således ytterst på tillämpningen, vidare på Kungl. Maj:ts utredning och så Riksdagens ytterligare beslut, hvilketdera som skall praktiseras. Jag anser för min del, att ifrågavarande samhällen ovillkorligen behöfva lättnad härutinnan. Jag höll i går i Gnesta en väg-

stämma, föranledd af dessa samhällens yrkande på att blifva skilda från väghållningsdistrikten och likställda med stad, d. v. s. att slippa ifrån allt vägunderhåll. Detta torde Riksdagen icke vara villig att gå till mötes, ty dessa samhällen ligga dock, säga hvad man vill, mera än städerna på landet, och därför synes det fullt berättigadt att säga: ni vill ha alla fördelar af och draga till er trafiken från den kringliggande landsbygden, men ni vill icke vara med om att underhålla vägar, ofta anlagda på gemensam bekostnad och tillkomna just för att föra trafiken till ert samhälle! . . .

Om lindrigare villkor för vinnande af äganderätt till gatumark, som upplåtits till allmänt begagnande.

(Forts.)

Däremot anser jag det vara riktigare, att dessa samhällen se till, att de icke onödigtvis belasta sin budget med alldeles orimliga kostnader för gatumark, ty om samhället uppstått på det sätt, att en enskild upplåtit jord till bebyggande och sedermera vuxit till ett samhälle, där stadsplanelagen kan och bör tillämpas, så skall man icke sedan komma och säga, att det är jordägaren, som skall draga nytta af detta. Naturligtvis beror det nu ökade värdet på helt andra omständigheter än egendomens förmenta ursprungliga värde.

För att visa hur orimligt detta vore, vill jag göra en jämförelse. Här uppstod fråga om, hur man skulle blifva kvitt in-teckningar ur soldattorp, och därvid uppställdes den satsen, att det duger icke att taga bort det ekonomiska värde, in-teckningen haft, därför att det skulle ingripa i tredje mans rätt. De flesta af dessa in-teckningar torde hafva beviljats på den tiden, när soldattorpen voro ett onus. Om det sedermera genom Riksdagens åtgörande tvärtom tillskapats en fördel för hemmanen att hafva dessa torp, skall man väl ändå icke vara så bokstafstro-gen af sig och absolut hålla på den förmenta rätten. Det har också visat sig, att Riksdagen medgifvit lättnader i detta in-teckningsförfarande. På samma sätt synes det mig vara i fråga om upplåtande af gatumark i municipalsamhällen: rätten är här onekligen på samhällets sida.

Jag tycker, att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag är för obetydlig för att behöfva hänskjutas till en sammanjämkning, som ju alltid ändå har sina vanskligheter. Af denna anledning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Östberg, Johan: Såsom redan har framhållits, är den tvist här pågår, om man skall sluta sig till utskottets eller till reservanternas förslag, af skäligen underordnad betydelse, då båda förslagen innehålla hemställan att aflåta skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i hithörande ärende.

Det synes mig i alla fall som om lagutskottets kläm äger företräde framför reservanternas; den senare talar allenast om, att man skulle hos Kungl. Maj:t begära förnyad utredning i ären-

Om lind- det — utan att angifva syftet därmed. I utskottets förslag till
rigare vill- skrifvelse angifves däremot syftet med utredningen, nämligen
kor för att göra det lättare för vederbörande samhällen att komma i åt-
vinnande njutande af en redan faktiskt till gata eller annan trafikled upp-
af ägan- derätt till låten mark. Då det är detta syfte, som behöfver understrykas,
gatemark, och herr Trygger förklarar, att reservanternas motivering icke
som upp- duger såsom motivering i en Riksdagens skrifvelse, tillåter jag
låtits till mig, herr talman, yrka bifall till lagutskottets ifrågavarande
allmänt förslag.
begagnan-
de.

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af hr *Trygger*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 26 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 12, i anledning af väckt motion om ändring af bestämmelserna angående förfarandet vid exekutiv auktion å fastighet på landet m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om af- Föredrogs ånyo lagutskottets den 26 sistlidne februari och
skaffande den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 13, i anledning
af biskops af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om
själfskrif- afskaffande af biskops själfskrifna utöfvande af eforsämbete.
venhet till
eforus.

Uti en inom Första kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, nr 41, hade herr *Eliel Löfgren* hemställt, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t gå i författning om vidtagande af sådan ändring i gällande bestämmelser, att de nuvarande eforaten öfver rikets läroverk afskaffades eller, därest några af de med nämnda ämbete förenade funktioner ansåges böra bibehållas under särskildt ämbete, i allt fall biskops själfskrifna utöfvande häraf måtte upphöra.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Löfgren. Herr Talman, mina herrar! Den kortfattade formuleringen af min motion har föranledt utskottet till

ett lika kortfattadt afslagsyrkande. Jag medger också, att de skäl, som varit de för mig bestämmande, icke blifvit så fullständigt angifna vid framläggandet af denna motion, som önskligt varit, och jag är därför angelägen, att kammaren vid frågans afgörande skall hafva alldeles klart för sig, huru jag ser saken.

Om afskaffande af biskops själfskrifvenhet till eforus.
(Forts.)

Utskottet har tydligen i min framställning velat finna ett attentat mot kyrkan i hennes egenskap af statsreligionens vårdarinna vid de allmänna läroverken. Nej, för all del, denna innebörd har motionen icke alls. Frågan om den obligatoriska och konfessionella religionsundervisningen vid de allmänna läroverken är en sak för sig, som inte beröres af motionen.

Kort och godt kan däremot meningen med min framställning uttryckas i två satser. Den ena är den, att konsekvensen af den år 1904 påbörjade centraliseringen af ledningen utaf de allmänna läroverken genom läroverksstyrelsen, synes mig vara, att eforaten, de gamla decentraliserade styrelserna, också afskaffas. Detta är mitt första påstående. Mitt andra är det, att det kyrkliga inflytandet på särskildt religionsundervisningen i de allmänna läroverken bör, om och så långt det skall fortfarande, göra sig gällande på en annan väg, så att det ingår som ett naturligt led i den numera centraliserade organisationen. Jag anser för min del icke, att den eforala institutionen därvidlag innebär det riktiga uttrycket för det kyrkliga inflytandet.

Som bekant var läroverksstyrelsen före 1904 års reform starkt decentraliserad. De allmänna läroverken stodo stiftvis under lokala myndigheter bestående af domkapitel med biskoparna som eforer, och dessa lokala myndigheter bestämde i det stora hela öfver undervisningen. Domkapitlen tillsatte lärare och bedömde de s. k. undervisningsprofven. Biskoparna som eforer afgåfvo återigen yttranden vid rektorsförordnanden, beviljade tjänstledighet, förordnade vikarier, bestämde öfver läroböcker och öfvervakade lärometoderna. — Utskottet tror sig finna en inkonsekvens från min sida däri, att jag erkänt den stora uppgift, dessa institutioner på sin tid fyllt. Att underkänna deras stora betydelse kan icke falla mig in; det vore liktydigt med att förneka värdet af allt det, som de lokala läroverksstyrelserna uträttat, *medan de funnos*, och det kunde aldrig falla mig in. Men nu är det så, att dessa lokala styrelser och deras befogenheter blifvit ersatta med centrala organ för samma saker. Undervisningsprofven äro borttagna; lärarna tillsättas icke längre i någon del ens af domkapitel och eforus, utan tillsättas på annat sätt af Kungl. Maj:t efter förslag af öfverstyrelsen. Genom instruktionen för den nya öfverstyrelsen är bestämdt, att denna skall under Kungl. Maj:t hafva öfverinseendet öfver samtliga allmänna läroverk, inspektera dessa samt bestämma läroböcker såväl i kristendom som i andra ämnen. Sedan hafva olika för-

Om af ordningar bestämdt kursplanen och annat, som angår under-
skaffande visningen.

af biskops
själfskrif-
venhet till
eforus.
(Forts.)

Det enda, som kvarstår af den gamla styrelseformen, är biskoparnas eforat enligt följande hufvudbestämmelse i § 101 läroverksstadgan: »Eforus», d. v. s. den såsom sådan själfskrifne biskopen, »tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister af honom bemärkas, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan». Hur kommer det sig nu, att eforatet i denna form bibehölls, och hvilken ställning har eforus därigenom erhållit: en till öfverstyrelsen sidoordnad eller underordnad? Ja, dessa frågor äro icke så alldeles lätta att besvara. Redan då 1882 års läroverkskommitté behandlade läroverksstyrelsen, erkändes det, att om domkapitlens befattning med läroverken skulle upphöra, så skulle det falla af sig själf, att biskoparnas själfskrifna förmansskap öfver skolorna upphörde samtidigt. Då den nuvarande läroverksstadgan af år 1905 icke dess mindre bibehöll biskoparnas allmänna uppsikt öfver stiftets läroverk, har man från vissa håll uttalat den förmodan, att Kungl. Maj:t ansett sig nödsakad härtill på grund af innehållet i § 3, 24 kap. kyrkolagen, där det heter, att »biskoparna skola hafva uppsikt med gymnasier och skolor.» Jag skulle dock knappast tro att hänsyn till detta lagrum varit för Kungl. Maj:t bestämmande, då han bibehöll eforaten. I samma kyrkolagsparagraf står också, att biskoparna skola tillsätta och afsätta lärare, men detta har icke hindrat Kungl. Maj:t att i det afseendet förordna på annat sätt. Nej, men vid utfärdandet af 1905 års läroverksstadga var öfverstyrelsen ny och opröfvad, dess tillsyn öfver läroverken knappast ännu i gång, de nya kursplanerna voro icke utarbetade, hela apparaten betraktades till och med af många — icke minst från kyrkligt håll — som ett experiment, hvilket kunde lyckas, men också kunde misslyckas; och i senare fallet vore det ju bra att kunna få tillbaka den gamla decentraliserade formen af styrelse. Det var då icke lämpligt att taga bort eforerna, som kunde blifva bra att hafva, ifall läroverksöfverstyrelsen icke fungerade efter önskan.

Nu är däremot förhållandet ett annat. Öfverstyrelsen har vunnit en fast och enhetlig organisation, dess inspektionsverksamhet är i full gång, och nu äro alla läroverk i Sverige vederbörligen inspekterade och genomgångna af öfverstyrelsen. Vidare äro bestämda normer och för hela landet likformiga regler afven som nya läroböcker och kurser antagna. Allt är nytt vordet — utom biskoparnas eforat!

Då jag för min del måste anse detta innebära en oegentlighet, sammanhänger det i främsta rummet med min uppfattning af den nyss gjorda frågan: hvilken ställning intaga eforer-

na till läroverksöfverstyrelsen, en sidoordnad eller underordnad? Under dechargedebatten vid 1907 års riksdag ansåg förutvarande statsrådet Berg, som satt på de anklagades bänk för sina skolförordningar, att läroverksstadgan ställt eforerna *under* läroverksstyrelsen. Jag undrar, om den saken är klar och obestriddig också för eforerna själfva? Jag tror det knappast. För min del anser jag också, att den saken kan dragas i tvifvelsmål. Mig synes eforus snarare hafva en sidoställning till öfverstyrelsen, en själfständig, på hans biskopsdöme närmast grundad uppsikt särskildt öfver kristendomsundervisningen. Läroverksstadgan förhåller visserligen på ett platoniskt sätt eforus *lämpligheten* att anmäla företedda missförhållanden till öfverstyrelsen, men hans befogenhet synes knappast vara inskränkt härtill. Det torde också tillhöra hans öfverordnade ställning gentemot läroverkets rektor och lärare att själf gifva åtminstone råd och förmaningar — längre kan han icke gå — liksom han äger att presidera vid läroverkskollegiet och där deltaga i målens behandling. Därigenom kan han öfva mycket stort inflytande på läroverkets skötsel. Om det åter är så, att min åsikt icke är riktig, att eforerna icke kunna anses vara sidoställda, utan underordnade i förhållande till öfverstyrelsen och således icke stå direkt under Kungl. Maj:t, synes mig, att den nuvarande eforalinstitutionen icke står i öfverensstämmelse med hvad som var den ursprungliga meningen med den, och icke heller synes den mig öfverensstämma med den centrala myndighetens och den enhetliga undervisningens bästa inom hela landet. Öfverstyrelsen skall sålunda vara bunden af vissa personer, som på grund af andra förhållanden fått plats som biskopar på respektive platser. Öfverstyrelsen skall vara bunden af dessa organ för att representera öfverstyrelsens intressen på sina respektive ställen. Det är denna halfhet och obestämdhet i efori ställning, som jag finner anmärkningsvärd -- en ställning, hvilken kanske icke begagnas alls, kanske också begagnas i öfverensstämmelse med de principer, enligt hvilka öfverstyrelsen sköter läroverken, men som också *kan* begagnas, om inte till skada för skolan, så i alla fall till förryckande af de grunder, efter hvilka öfverstyrelsen eljest reglerar undervisningen.

Om afskaffande af biskops själfskrifvenhet till eforus.
(Forts.)

För den, som är intresserad af denna fråga, erbjuda 1908 års kyrkomötes förhandlingar ett visst intresse. Där var ett förslag väckt om att bereda kyrkan större inflytande på religionsundervisningen än den för närvarande har, och eforalinstitutionens vanmakt debatterades i samband därmed. Det utskott, som behandlade saken, ville emellertid icke helt och hållet vara med om att genom bestämda regler öka det kyrkliga inflytandet, men tröstade kyrkomötet med följande passus i sitt betänkande: »Hvad efori ställning vidkommer, så är den uppsikt öfver de allmänna läroverken, som tillkommer honom enligt §

Om af- 201 skolstadgan, i fråga om effektivitet beroende af hans per-
 skaffande sonliga inflytande.»

af biskops Ja, det är just ett sådant där okontrolleradt, personligt in-
 själfskrif- flytande, hvori jag i min motion sett en fara för »sidoinflytelser».
 venhet till

eforus.

(Forts.)

Då inrättandet af den nya öfverstyrelsen år 1904 diskute-
 rades här i kammaren, uttalade herr vice talmannen en varning
 för att inrätta den så, att det blefve plats för »hviskningar vid
 sidan» vid ärendenas afgörande hos Kungl. Maj:t. Dåvarande
 chefen för ecklesiastikdepartementet, läroverksreformens skapare,
 förklarade häremot, att det vid öfverstyrelsens yttrande »inte
 skulle bli något hviskande i öronen, utan skrifvande på papper».
 Jag kan inte underlåta att göra den anmärkningen, att eforer-
 nas dubbelställning eller skenställning — hvad man vill kalla
 den — innebär en fara inte blott för »hviskningar i öronen»,
 utan äfven för ett direkt inflytande på skolväsendets utveckling
 i strid mot fastslagna grunder.

Farhågan härför är så mycket större, som åtminstone en
 del af biskoparna ha annan uppfattning än öfverstyrelsen om
 bedrifvandet af just det ämne, kristendomsundervisningen, som
 eforernas kontroll närmast skulle gälla. För att styrka mitt på-
 stående härom ber jag att åter få hänvisa till 1908 års kyrko-
 mötesförhandlingar. Där gjorde sig särskildt biskop Ullman till
 målsman för dessa eforer, som skarpt fördöma öfverstyrelsens
 både kursplan och läroböcker i kristendom. »I de nya läroböc-
 kerna», sade han, bland annat, »framträder benägenheten att
 tala sväfvande och tvetydigt om vissa viktiga frälsningsfakta
 och kristendomssanningar». Han klandrade de »sväfvande fra-
 ser, som ersatt historiskt betryggande realiteter», och underkände
 en härpå grundad undervisning. Däremot framhöll de teologie
 professorer, som varit med och antagit läroböckerna, dessas för-
 tjänster just med hänsyn till sådana frälsningsfakta, som de
 tyckte vara viktigast. Hvem som nu har rätt, tillkommer det
 icke lekmannen att yttra sig om. Men så mycket tyckes mig
 säkert, att denna meningsskiljaktighet mellan den öfver läro-
 böcker och lärometoder bestämmande och å andra sidan den
 kontrollerande myndigheten i fråga om hvad som är en rätt
 kristendom kan leda till slitningar mellan öfverstyrelse och efores
 samt till oreda och osäkerhet i den undervisning, som eforus
 till äfventyrs finner sig böra kontrollera.

Detta är motiveringen till hvad jag sagt om faran för sido-
 inflytelser, slitningar och oreda. Däremot har jag *inte* sagt
 hvad utskottet behagat tillägga därom, »att eforus skulle miss-
 bruka sin ställning till skada för skolan». Jag vill således inte
 alls påstå, att en eforus missbrukar sin i viss mån af öfversty-
 relsen oberoende ställning, om han brukar den till hvad han
 anser vara rätt. Inte heller vill jag ge mig in på ämnet, om
 det är kyrkokristendomen eller skolkristendomen, som är bäst

för skolan. Men hvad jag däremot vill påstå, det är, att eforalinstitution i sin nuvarande form inte är ett naturligt led i den centraliserade läroverksstyrelse vi nu faktiskt ha; och det synes mig vara skäl nog för ett kraf på att få detta ändradt.

Af hvad jag anfört torde framgå, att jag icke, såsom utskottet förmenat, gjort mig skyldig till någon inkonsekvens, då jag å å ena sidan yrkar eforatens afskaffande, men å andra sidan framhåller det eventuella behovet af lokala kontrollmyndigheter. Hvad jag velat säga är endast, att eventuellt behöfliga lokala myndigheter, eforer, inspektörer eller hvad de kallas, böra stå i en uttryckligen bestämd underordnad ställning till öfverstyrelsen med viss gifven befogenhet. Med en dylik anordning synes mig biskops själfskrifvenhet till denna befattning böra bortfalla. Därmed blir han naturligen inte afsatt som biskop, och om kyrkolagen ännu kan anses gälla i den punkten, att biskop skall i denna sin egenskap ha uppmärksamheten riktad på skolorna inom stiftet, så må ju den bestämmelsen gälla för hvad den kan, utan att biskopen därför bör vara själfskrifven till något särskildt ämbete i skolorganisationshänseende. Jag trodde, att den distinktionen låte sig göras utan misstyding, men då detta att döma af utskottets yttrande inte synes vara fallet, har jag naturligtvis ingenting emot att också ändra kyrkolagen, om så behöfves, i fråga om biskoparnas allmänna befattning med stiftets skolor.

Utskottet afvisar slutligen min framställning äfven på den grund, att biskopen vid de allmänna läroverken har och bör ha samma ställning som kyrklig myndighet i fråga om folkskolan. Jag tillåter mig emellertid fästa uppmärksamheten på huru ohållbar denna jämförelse i själfva verket är. Beträffande folkskolan finnes ju nämligen den decentraliserade lokala administrationen ännu kvar under en kyrklig uppsikt med reala funktioner och med ett lagbestämt kyrkligt inflytande ända ner i skolråden. Det är just en motsvarande ordning, som i fråga om de allmänna läroverken upphört i och med 1904 års skolreform och dess konsekvenser.

I början af min framställning anmärkte jag och ber än en gång få understryka, att frågan om kyrkans inflytande på religionsundervisningen ingalunda står eller faller med eforalinstitutionen. Detta inflytande synes mig däremot böra söka sig fram på en annan väg, inte verka sporadiskt och ojämt allt efter de skilda biskoparnas olika uppfattning, inititiv och personliga auktoritet. Ett sträfvande i rätt riktning har vunnit erkännande i den granskningsnämnd, som har att pröfva förslag till läroböcker i kristendom, och detta har t. o. m. från teologiskt håll ansetts som fullt tillräckligt. Ett annat sätt att tillgodose det kyrkliga intresset är, att vid öfverstyrelsens sammansättning hänsyn tages till att kristendomsundervisningen blir på behörigt sätt representerad och det får man väl anse, att den nuvarande regeringen

Om afskaffande af biskops själfskrifvenhet till eforus.
(Forts.)

Om afgjort, då, om jag icke misstager mig, den nuvarande öfverdirektören är lektor i kristendom.

Till slut föranleder mig utskottets slututtalande till ännu en anmärkning.

Med det oriktiga citatet af mina yttranden nederst på sidan 5 i utskottsbetänkandet som utgångspunkt fortsätter utskottet på sidan 6 och säger, att jag icke »gittat styrka med någon min erfarenhet» det där som jag aldrig sagt. Det låter nästan som ett utslag, där käranden inte bara tappar målet, utan till på köpet får plikta för ohemul talan. Om nu utskottet med denna hårda dom vill säga, att jag inte dragit fram några exempel på fall, där de af mig antydda olägenheterna yppat sig, ber jag att i min ordning få svara, att jag velat undvika sådan bevisning, som till sitt värde må från olika personliga uppfattningar bedömas olika, men att jag ansett mig äga skäl att väcka och söka belysa det ifrågavarande spörsmålet från en rent principiell ståndpunkt; och min uppfattning om hvart principerna leda har jag sökt styrka.

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr Sæve: Herr vice talman! Föreliggande motion går, som kammaren förut funnit, ut på att fullständigt sekularisera de allmänna läroverken, d. v. s. upplösa det samband, som ännu i denna stund finnes mellan läroverken och kyrkan.

Motionären har i motiveringen — mindre i det anförande vi nyss hört — framhållit såsom sitt egentliga skäl att genom den senaste skolstadgan och förordningen om läroverksöfverstyrelsen den befogenhet, som förr tillkom eforalstyrelserna, blifvit i så väsentlig grad reducerad, att hvad som nu återstår i själfva verket icke är annat än bagateller. Han har så till vida rätt, som den senaste läroverksreformen väsentligen kringskurit eforalstyrelsernas verksamhetsområden. Men jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att den i detta hänseende gick vida längre än Riksdagen och särskildt Första kammaren kunde föreställa sig år 1904, då den lämnade sitt bifall till upprättandet af läroverksöfverstyrelsen. I Riksdagens skrifvelse om en öfverstyrelsens införande yttrades det intet — liksom det ej heller stod något sådant i Kungl. Maj:ts proposition — om att upprättandet af denna styrelse skulle innebära någon reduktion af eforalstyrelsernas befogenhet såsom lokalstyrelser för läroverken. Där emot framhölls i den Kungl. propositionen och äfven inom kamrarna, att meningen var, att domkapitlens befattning med läroverken skulle upphöra, naturligt nog, då fråga var att lägga lärarnes utnämning under Kungl. Maj:t, i stället för såsom dittills ägt rum under domkapitlen. Och jag vågar påstå, att hade här i kammaren någonting sagts från statsrådsbänken om att fråga var att reducera eforalstyrelsernas befogenhet såsom

lokalstyrelser, så hade den knappa 6 rösters majoritet, som vanns för bifall till Kungl. Maj:ts proposition om läroverksöfverstyrelsen, icke vunnits. Jag står icke ensam om den uppfattningen. Många andra hysa den här i kammaren förutom mig, och särskildt ber jag att få framhålla, hvad den högt aktade skolmannen och f. d. ecklesiastikministern Gilljam yttrade härom vid dechargedebatten vid 1907 års riksdag. Herr Gilljams ord vägde tungt bland oss alla. Att jag nu ber att få citera hans yttrande beror därpå att jag vill hafva det till protokollet för dagens behandling af den föreliggande motionen. Hans ord föllo sig så: »Det var statsrådet von Friesens vunna kännedom om omöjligheten för ecklesiastikdepartementets afdelning för läroverksärenden att fullgöra de åligganden, som komme att följa med den nya läroverksorganisationen, hvilket förmådde honom att föreslå bildandet af denna öfverstyrelse. Jag hade samma uppfattning på grund af en icke så kort erfarenhet, och jag för min del bidrog därför i min mån till öfverstyrelsens upprättande. Jag hade därjämte en annan grund, som jag icke ansåg lämpligt att då under den allmänna för- tjusningen anföra, nämligen att om den nya läroverksorganisatio- nen icke skulle kunna infria alla de löften den gifvit eller tillfreds- ställa alla de förhoppningar, den hade väckt, vore det nödvän- digt, att öfverstyrelsen, i öfverensstämmelse, med departements- chefens kraf, komme till stånd, emedan ett Riksdagens beslut i motsatt riktning eljest skulle blifva den gifna förklaringsgrunden därtill, att man blef i någon mån besviken. Statsrådet von Frie- sen anförde under diskussionen i Första kammaren såsom sitt hufvudsakligaste argument, åtminstone var det den form, hvarunder han vädjade till kammaren —: »när Riksdagen gifvit mig sku- tan, må den icke neka mig besättningen». Tyda dylika uttalan- den på en tanke eller plan på eforalstyrelsernas eller i allmän- het de lokala styrelsernas aflägsnande från all befattning med läroverkens angelägenheter? Jag vågar t. o. m. påstå, att hade något dylikt af departementschefen yttrats eller i föreliggande handlingar funnits anfördt, så hade i Första kammaren anslag icke beviljats till öfverstyrelsens upprättande.»

Att af den omständigheten att eforalstyrelsernas befogenhet blifvit i mycket väsentlig grad minskad genom den nya skol- stadgan och instruktionen för läroverksöfverstyrelsen draga den slutsatsen, att man skall fortgå på samma väg och totalt tilliä- tetgöra eforalstyrelserna, d. v. s. bryta sambandet mellan kyrka och skola, det är att gå för långt. Skulle man emellertid fatta ett beslut om eforalstyrelsernas afskaffande, skulle därmed enligt mitt förmenande den största skada tillfogas läroverken. I den kungl. propositionen till 1904 års Riksdag angafs såsom det huf- vudsakligaste skälet för inrättande af en öfverstyrelse, att denna skulle öfvertaga och fullständiga den inspektion af de allmänna läroverken, som dittills ålegat läroverksbyråns chef inom eckle-

*Om af-
skaffande
af biskops
själfskrif-
venhet till
eforus.
(Forts.)*

*Om af-
skaffande
af biskops
själfskrif-
venhet till
eforus.
(Forts.)*

siastikdepartementet. Hur har det nu gått? Läroverksstyrelsen har redan verkat i åtskilliga år. Den har fått sin enhetliga undervisningsplan färdig och den har hunnit sätta sig in i alla sina åligganden. Hur har det nu gått med dessa inspektioner, som skulle vara läroverksstyrelsens väsentligaste uppgift? Jag har gått igenom dess arbetsredogörelser för åren 1905, 1906, 1907 och halfva 1908 — jag har icke haft till hands några senare — men finner däraf, att den icke är i stånd att inspektera hvart särskildt läroverk mer än en gång hvart tredje år. Så har det gått hittills. Hur skall det då gå härnäst, när styrelsen får en mängd nya undervisningsanstalter att se till, såsom de nya kommunala mellanskolorna, hvilka med all sannolikhet icke lära blifva så få? Jag tror icke att läroverksöfverstyrelsen in corpore eller dess enskilda ledamöter någonsin hinna fullständiga den inspektion, som skulle vara dess hufvudsakliga uppgift enligt den kungl. propositionen. Att under sådana förhållanden taga bort den enda lokala läroverksstyrelse med någon auktoritet man för närvarande har, vore ett fel, det vore att i väsentlig grad isolera de enskilda läroverken, ty öfverstyrelsen är ett centralt verk i Stockholm, tyngdt med alla de expeditioner, som falla på ett sådant och det står icke i dess makt att ägna hvart särskildt läroverk den sorgfälliga uppmärksamhet eller att så följa dess arbeten, som den stora allmänheten möjligen föreställer sig, att den gör.

Men en annan sak är ännu viktigare, och det är, att vill man på fullt allvar sätta i fråga att borttaga eforalstyrelserna, då utkastar man ett nytt stridsämne till vårt folk till de många andra, som för närvarande uppröra det. Kort tid efter det den nyaläroverksstadgan och förordningen om öfverstyrelse och de nya lärokurserna och de metodiska anvisningar, som blefvo en följd af läroverksorganisationen, blefvo utfärdade, uppstod i landet en stor oro med anledning af farhågan, att kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken under de nya formerna icke skulle bli så tillgodosedd som de mera kyrkligt intresterade i vårt land fordrade. Denna oro tog sig uttryck särskildt på frikyrkligt håll, och i petitioner till Kungl. Maj:t från Svenska missionsförbundet och Evangeliska fosterlandsstiftelsen, bakom hvilka stodo hundratusentals svenska män och kvinnor uttrycktes de varmaste önskingar, att Kungl. Maj:t skulle tillgodose deras kraf på bevarandet af en tillfredsställande kristendomsundervisning.

Den ärade talaren anförde åtskilligt, som yttrats vid 1908 och 1909 års kyrkomöten. Jag hade den äran att vara ledamot af båda dessa och vet mycket väl hvad som där passerade. Att bland kyrkomötets medlemmar, hvilka alla hade kyrkans intressen för ögonen, frågan om eforalstyrelsernas ställning skulle komma under debatt, var uppenbart, icke därför att man ville särskildt häfda eforernas maktställning, men därför att man ville

bevara den position kyrkan hade i eforalstyrelserna för att hon inom läroverken skulle kunna fullt betrygga kristendomsundervisningen. Vid 1908 års kyrkomöte fattades också beslut om en underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t, i hvilken Kungl. Maj:t anmodades att sörja för att kristendomsundervisningsställning vid läroverken blefve fullt betryggad. Vid 1909 års kyrkomöte framlades en motion från frikyrkligt håll, i hvilken man begärde, att den rättighet, som sedan länge tillkommit dissenters att taga sina barn från kristendomsundervisningen i skolan, också skulle tillerkännas andra målsmän, när dessa funno, att kristendomsundervisningen leddes på ett sätt, som strede mot den evangelisk-lutherska reformationens hufvudprinciper och den apostoliska bekännelsen. Kyrkomötet afslog motionen, därför att det ansåg, att, så länge man ännu hade kvar eforalstyrelserna, man dock hade en garanti för att kristendomsundervisningen skulle ledas i öfverensstämmelse med vår kyrkas hufvudprinciper och bekännelse.

Om afskaffande af biskops själskrifvenhet till eforus.
(Forts.)

Emot hvad här framhållits af motionären i motiveringen till motionen vill äfven jag betona hvad det ärade lagutskottet framhållit, nämligen att det väl ändå icke är så litet, som eforerna hafva att säga. Motionären har själf erinrat om 24:de kapitlet kyrkolagen, där det stadgas, att biskoparna skola hafva »uppsikt med skolor, så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen». Vidare har motionären erinrat om 201 § i nådiga stadgan för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905, enligt hvilken det tillkommer eforus att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet, och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken. Vidare är det så, att om lektors- och adjunktstjänster skola tillsättas, hvori kristendom ingår såsom ämne, skall eforus hafva tillfälle afgifva yttrande. Nu framhåller den ärade talaren, att detta icke har någon betydelse, ty öfverstyrelsen har att hålla sig till gällande lagbestämmelser, och något annat kan icke heller eforus göra. Ack, det finnes hos en verklig uppfostrare åtskilliga egenskaper, som man borde taga hänsyn till mer än de rena pappersmeriterna, och i synnerhet gäller detta kristendomsläraryn, som har till speciell uppgift att verka för det unga släktets uppfostran till religiositet och sedlighet i högre grad än andra ämneslärare. Då vi ännu äro ett evangeliskt-lutherskt folk, ligger det då icke i sakens natur, att alla kyrkligt intresserade — och det är väl flertalet af svenska folket — skola anse det vara en sak af yttersta vikt, att, huru än läroverken blifva organiserade, man icke bortser från deras viktigaste uppgift, som är att sörja för ungdomens etiska uppfostran?

Det är anmärkningsvärdt, att en motion liknande den vid sista kyrkomötet jag nyss omnämnde äfven väcktes i Andra kam-

Om afskaffande af biskops-själskrifvenhet till eforus. (Forts.)

maren vid förra riksdagen. Motionen afslogs af Andra kammaren. Hufvudtalaren, som var ordförande i det tillfälliga utskott, som hade behandlat motionen, framställde det egentliga hufvudargumentet för afslag, men det var ett argument af helt annan art än de, som framställdes vid 1909 års kyrkomöte. Det argumentet gick ut på att ännu är icke tiden i vårt land mogen för lösningen af den stora frågan om kristendomsundervisningens ställning vid läroverken. Men tiden kommer, då äfven den frågan skall lösas; och då skall den lösas efter ettdera af dessa tre alternativ: Antingen skall kristendomsundervisningen ledas så, att den blir rent historisk och objektiv, eller ock skall den rätt motionären begärde för vissa målsmän att taga ut sina barn från kristendomsundervisningen vid skolorna, därest den icke ledes i öfverensstämmelse med kyrkans bekännelse, tilldelas alla målsmän, eller ock — och detta är det märkligaste alternativet — skall skolan blifva konfessionslös. Där, mina herrar, i konfessionslösheten se vi framtidsmålet, dit våra radikaler vilja leda läroverken. Men skall det blifva konfessionslöshet vid läroverken, kommer nog också folkskolan att följa efter. Men skola Sveriges undervisningsanstalter, högre och lägre, blifva konfessionslösa, då vacklar ock ett af hufvudstöden för den svenska statskyrkan, och att befordra någonting sådaut tror jag icke att denna kammare vill vara med om.

Det finnes ännu en omständighet, som jag ber att få framhålla gent emot hvad den siste ärade talaren framhållit i sitt anförande. Han lade synnerligen vikt på, att läroverksorganisationen nu är afslutad och att läroverksöfverstyrelsen fått sina stadgade, bestämda former och att den nu kan i allt lugn fullfölja sitt utan all fråga gagnande arbete. Men hur vet han — och vi — om denna blott för några få år sedan genomförda läroverksreform verkligen kommer att hålla måttet? Ännu har ingen årsafdelning, som fått sin undervisning efter de nya formerna, förts så långt fram som till maturitets- eller studentexamen. Det kommer att ske först denna vår, och det skall bli af intresse att höra den uppfattning, som årets censorer komma att göra sig med afseende på måttet af de nya maturisternas insikter jämfördt med deras insikter, som aflade maturitetsexamen före 1904 års stora reform. Men äfven om, såsom väl hvar och en önskar, som är angelägen om att det yngre släktet skall få så bra utbildning som möjligt, resultatet af årets studentamina skulle blifva det bästa, får man dock ingen visshet om, huru den nya organisationen verkar, förrän en serie årgångar af maturister kommit upp till universiteten eller de högre fackskolorna och där blifvit i tillfälle visa om de teoretiska grunder de fått äro starka nog att uppbära de högre vetenskapliga studier, som dessa universitet och högre fackskolor hafva till uppgift att leda.

Det är väl en naturlig sak, att när en så viktig, genomgripande reform som 1904 års läroverksreform, blifvit genomförd, man åtminstone ger sig till tåls några år, innan man rubbar den i en så viktig punkt som denna.

I öfverensstämmelse med hvad jag sagt, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets betänkande och afslag på motionen.

Om afskaffande af biskops själfskrifvenhet till eforus.
(Forts.)

Herr Löfgren: Jag vill icke inlåta mig på något mera vidlyftigt svaromål i en sådan fråga som denna, där utan tvifvel hvar och en har sin bestämda uppfattning, som icke med ett kort yttrande från min sida skulle rubbas eller stärkas, och någon ordstrid vill jag icke inlåta mig på. Jag vill endast gifva en upplysning, som måhända kan hafva inverkan på sakens afgörande.

Den föregående talaren sade, att den inspektion, som öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk har att vidtaga, icke har blifvit, åtminstone icke tillräckligt, utförd. Det är ju gifvet, att de första åren, som öfverstyrelsen varit i verksamhet, har den icke varit i tillfälle att ägna sig åt inspektionsverksamheten så mycket, som den utan tvifvel kommer att göra, sedan allt organisationsarbete blifvit fullgjordt. I öfverstyrelsen har man emellertid förklarat, att den inspektion, som verkstälts, har varit så mycket grundligare och att hvarje läroverk otvifvelaktigt i framtiden kommer att undergå inspektion långt oftare, än hittills varit fallet. I alla händelser äro alla läroverken nu genomgångna.

Jag har uttryckligen sagt, att denna motions räckvidd ingalunda sträcker sig in på frågan om den konfessionella kristendomsundervisningen i skolorna, och jag vidhåller detta påstående. Det är alldeles icke fråga om förhållandet mellan kyrka och skola, såsom den föregående talaren sade, utan det är helt enkelt fråga om att få kristendomsundervisningen ordnad efter en enhetlig grund. Att detta, att taga bort eforaten, icke sträcker sig längre, tror jag erkännes af kyrkans män själfva. Redan år 1882 var förslag väckt, att eforaten skulle upphöra och läroverkens styrelse centraliseras, och jag har hittat ett herdebref af år 1884 till Västerås' stifts prästerskap, där det heter, att om den dagen kommer, att biskoparna upphöra att vara eforer öfver stiftens läroverk, skola de säkerligen känna en sådan förändring såsom en ej ringa lättnad i sina ämbetsbekymmer, och det uttalandet visar, att åtminstone den biskopen ansåg det nödvändigt att blifva skild från eforatstyrelsen för att helt kunna ägna sig åt tillgodoseendet af de kyrkliga behofven. En liknande åsikt tycker jag mig finna i herr vice talmannens yttrande vid 1908 års kyrkomöte, då herr vice talmannen sade, att eforalinstitutionen i och för sig icke torde hafva så stor betydelse, att ens dess återställande i dess ursprungliga skick skulle hafva

*Om af-
skaffande
af biskops-
själfskrif-
venhet till
eforus.
(Forts.)* synnerligt stort värde för kristendomsundervisningens rätta bedrifvande, och såsom sin personliga mening framhöll, att han icke kände det annat än såsom en »ljufvig lättnad» att hafva blifvit befriad från det väsentliga i eforalbekymren. Jag skulle sålunda tro, att den här förändringen, den må nu hafva en större eller mindre betydelse, kan ske utan väsentlig rubbning i den grund, efter hvilken kristendomsundervisningen bedrifves, och i det sätt, hvarpå kristendomsundervisningen handhafves. Och jag kan icke finna den siste talarens yttrande annat än som en bekräftelse härpå.

Den siste talaren sade emellertid, att vid det nämnda kyrkomötet hade yppat sig ett stort bekymmer öfver det sätt, hvarpå kristendomsundervisningen bedrefs, och öfver det innehåll, som läroböckerna fått. Det påpekade äfven jag i mitt anförande. Men om det är så, såsom stora kretsar af kyrkligt intresserade mena, att biskoparnes uppgift skulle vara att se till, att den rena läran predikas med ett annat innehåll och på ett annat sätt, än hvad som fått sitt uttryck i öfverstyrelsens läroböcker, så menar jag, att här hafva vi grunden till en slitning emellan öfverstyrelsen och eforaten, som icke är lämplig.

Herr talman: Jag ber att fortfarande få yrka bifall till motionen.

Herr Hammarskjöld: Kammaren erinrar sig utan tvifvel den lifliga strid, som pågick för några år sedan angående kristendomsundervisningen, då de religiöst intresserade i landet voro ytterst lifligt upprörda och det hölls möten och undertecknades adresser i oändlighet af hundratusentals människor. Det resulterade slutligen däri, att Kungl. Maj:t försökte att gå dem, som voro oroliga för kristendomsundervisningens riktiga bedrifvande, till mötes så långt som möjligt. Kungl. Maj:ts beslut fattades på sommaren 1907, sålunda för icke fullt tre år sedan. Däri fastställdes då ett visst sätt för granskning af böcker för kristendomsundervisningen, men det var äfven på en annan punkt, genom ett annat åtgörande, som Kungl. Maj:t försökte gå petitionärernas önskningar till mötes, och det var i fråga om tillsättningen af lärarplatserna. Uti utskottets motivering för afslag på motionen omnämnes, att eforus har att afgifva yttrande angående tillsättning af lektorstjänster, hvari kristendom ingår såsom ämne, men år 1907 tillkom äfven den bestämmelsen, att eforerna hafva att afgifva yttrande likaledes angående adjunkts-tjänster, där tjänstgöringen hufvudsakligen afser kristendomsundervisning. Nu vill motionären borttaga alla eforat, och då bortfalla naturligtvis alla dessa bestämmelser, att eforerna skulle yttra sig angående sökandenas lämplighet för tjänsten. Jag anser för min del, att just denna rätt att afgifva yttrande på grund af personligt omdöme är en af de betydelsefullaste uppgifter,

som eforus har, och jag skulle lifligt beklaga, om denna rätt blefve borttagen. Det synes mig i öfrigt väl raskt, att man efter två och ett halft år skulle taga bort en anordning, som efter svåra strider blef vidtagen. Motionären tycks anse, att det visserligen behöfs någon, som har uppsikt öfver skolorna på platsen, men att eforus icke bör vara själfskrifven, utan att det bör vara någon annan, som öfverstyrelsen tillsätter. Och han förmenar, att om biskoparne fortfarande skola vara eforer, skall det gifva, såsom han uttrycker sig, anledning till sidoinflytelser, slitningar och oreda. Jag vet icke hvarför det skulle behöfva blifva några särskilda svårigheter i den vägen, och om sådant där kan inträffa, när en biskop är eforus, kan jag icke inse hvarför det icke skulle kunna inträffa, äfven om en annan person blefve inspektor. Det kan då möjligen invändas, att om det blir en inspektor, som ställer till oreda enligt öfverstyrelsens tycke, kan öfverstyrelsen afsätta honom, men det kan icke ske med en själfskrifven eforus. Ja, jag medger, att det är en skillnad, men jag tror, att det är uteslutande till gagn för läroverket, att det har en eforus, som är själfskrifven.

*Om af-
skaffande
af biskops
själfskrif-
venhet till
eforus.
(Forts.)*

Af lektor Säve har det förut blifvit erinradt, att det var med mycket knapp majoritet, som Första kammaren år 1904 biföll inrättandet af öfverstyrelsen, och att, om det då hade varit fråga om borttagandet af biskoparnes eforat, så hade säkerligen den majoriteten aldrig funnits, utan frågan hade blifvit afslagen. Jag vill bara tillägga det, att om nu, några år efter det Riksdagen beslutit och Första kammaren för sin del bifallit inrättandet af en öfverstyrelse för läroverken, på denna väg eforerna skulle tagas bort, så har Första kammaren blifvit lurad, och det tror jag icke, att den vill vara med om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Petersson, Lorentz: Motionären yttrade sitt missnöje öfver att utskottet beskyllt honom för att hafva den uppfattningen, att eforerna skulle missbruka sin ställning såsom sådana till skada för skolan. Det kan synas onödigt att bemöta denna sak, sedan frågan i det hela blifvit så behandlad, som förut skett. Likväl böra några ord sägas till försvar för utskottet.

Om man läser motionen, sådan den finnes återgifven sidan 3 i utskottets betänkande, så heter det där om prokanslärämbetet: »Ämbetets vidmakthållande ger ett sken af kyrkans eller, rättare sagt, vissa kyrkofurstars supremati öfver vetenskapen, som icke har en skynt af berättigande. Äfven om för framtiden den verkliga betydelsen häraf är mindre, sedan prokanslärans yttrande vid tillsättandet af professorsbefattningar kommer att upphöra, kvarstår dock till viss grad faran af obehöriga inflytelser å universitetets angelägenheter från personer, hvilka icke äga en af förhållandenas natur betingad rätt att lägga sitt

Om af- ord i vågskålen vid de skilda ärendenas bepröfvande.» Och så
 skaffande tillägges strax efteråt: »I tillämpliga delar gäller den anförda
 af biskops motiveringen äfven för förslaget om afskaffandet af biskops
 själfskrif- själfskrifna ställning som eforus vid allmänna läroverken inom
 venhet till stiftet.» Jag undrar om icke sådana yttranden, som de nu an-
 eforus. förda, hafva kunnat gifva utskottet fullt fog att uttala sig så-
 (Forts.) som skett.

Att motionären i dag vid behandlingen af detta ärende yttrat sig på ett sätt, som om det icke skulle åsyftas något attentat mot kristendomsundervisningen i skolorna, kan ju så vara, men om man läser själfva motionen, får man nog en annan uppfattning. I alla händelser kan ju den frågan, om det framställda förslaget skulle kräfva en förändring i kyrkolagen, sägas vara afgjord, därigenom att motionen blifvit remitterad till lagutskottet. Ty därmed har ju från fullt behörigt håll tillkännagifvits, att för bifall till densamma fordras en kyrkolagsändring. Och då blir frågan — och detta tyckes mig vara hela sakens kärnpunkt — är det motiveradt att söka åstadkomma en förändring af kyrkolagen i nu förevarande afseende? Det skulle innebära ett bestämdt steg till kyrkans skiljande från det inflytande hon har i afseende på vår folkuppfostran. Och icke är det väl meningen, att blott de högre läroverken, den s. k. högre bildningen, skulle befrias från det »obehöriga inflytande», som man beklagar, utan sedan kommer nog turen äfven till folkskolorna. Man synes i den angifna riktningen alltså hafva goda skäl att hysa allvarliga farhågor. Men då är det gifvet, att man med all kraft bör tillbakavisa det förslag, som här föreligger. Detta innebär ett attentat mot vår folkbildning icke blott i afseende på kristendomsundervisningen. Röjer man undan den förnämsta grundvalen för folkets uppfostran, den religiöst-sedliga, eller icke behörigen tillgodosen denna uppfostran, så följer däraf med nödvändighet att kulturen i det hela sjunker.

Jag ber att få yrka afslag på motionen.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Löfgren*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Om viss
 ändring
 beträffan-
 de rösträt-
 ten vid
 prästval.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 26 nästlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 14, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 26 mom. 1 i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två särskilda inom Första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nr 33 och 34, båda afseende ändring af § 26 mom. 1 i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster.

I motionen nr 33 hade hrr *P. Sörensson* hemställt, att Riksdagen ville för sin del antaga följande lydelse af § 26 mom. 1 i Lag angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883:

Om viss ändring beträffande rösträtten vid prästval.
(Forts.)

§ 26.

1. Rösträtt vid prästval tillkommer enhvar, som i församling, där sådant val skall anställas, äger rättighet att i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut deltaga; och gälle vid valet i afseende på röstberäkning samt rösträtts utöfning och öfverlåtande på annan person hvad för kyrkostämma är stadgadt.

Herr *K. J. Ekman* hade i motionen nr 34 hemställt,

att Riksdagen ville för sin del besluta, att § 26 mom. 1 i Lag angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 skulle sålunda ändras, att bestämmelserna i fråga om rösträtts utöfning och öfverlåtande på annan person erhöles följande affattning:

»Rösträtt må i stadsförsamling ej utöfvas af annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället. I landsförsamling äge röstberättigad utöfva sin rösträtt genom annan röstberättigad, och gälle därvid om rösträttens öfverlåtande hvad för kyrkostämma är i sådant afseende stadgadt.»

Utskottet hade hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts af herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Ridderhjelle*, *Gustaf Andersson*, *Loventz Petersson*, och *Markgren*, hvilka anförde följande:

»Med stöd af hvad motionärerna framhållit, hemställa vi, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att § 26 mom. 1 i lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster den 26 oktober 1883 måtte erhålla följande ändrade lydelse:

§ 26.

1. Rösträtt vid prästval tillkommer enhvar, som i församling, där sådant val skall anställas, äger rättighet att i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut deltaga; och gälle vid valet i afseende på röstberäkning samt rösträtts utöfning och öfverlåtande på annan person hvad för kyrkostämma är stadgadt; dock att i stadsförsamling rösträtt ej må utöfvas af annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället.»

Herr *Sörensson*: Det råder för närvarande hos dem, som hafva att upprätta röstlängder för och bestämma angående röst-

*Om viss
ändring
beträffan-
de rösträt-
ten vid
prästval.
(Forts.)*

rätten vid prästval, en mycket stor ovisshet för att icke säga förvirring. Å ena sidan vill man fasthålla vid 1883 års lag angående tillsättning af prästerliga tjänster och då måste man, om man strängt gör detta, bortse från den rösträttsreform, som föregående år genomfördes, och således kunna tillerkänna röstägare vid prästval upp till 5,000 röster. Å andra sidan menar man, att förra årets rösträttsreform gäller äfven för prästval, och att alltså ingen vid dessa val äger mer än 40 röster. Jag vill icke neka till, att jag delar den senare uppfattningen och menar, att ehuru 1883 års författning visserligen stadgar, att rösträtten vid prästval i allmänhet är densamma som rösträtt å kyrkostämman och kommunalstämma, så har härutinnan likväl skett en ändring genom sista årets rösträttsreform, i följd hvaraf nu för prästval gälla de bestämmelser som föregående år antogos. Men då tillkommer ännu en bestämmelse, nämligen att denna rösträtt skall begränsas så, att endast jordbruksfastighet får utöfva hela sin rösträtt, men att däremot all annan fastighet och alla öfriga beskattningsföremål icke få begagna sig af mer än en femtedel af det röstetal, hvilket eljest bort tillkomma den röstägande enligt den för omröstningen för kyrkostämman gällande röstgrund, hvarjämte gäller det absoluta maximum, att ingen äger mer än 5,000 röster. Under förutsättning att min nyssnämnda uppfattning af rösträtt vid prästval är riktig, synes den senare frågan icke hafva så stor betydelse, men den förra har det så mycket mer.

För att nu få fastslaget, att de nyligen antagna rösträttsbestämmelserna skola gälla också vid prästval, har jag väckt denna motion. Som bekant antog Riksdagen förra året ett af Kungl. Maj:t framlagdt nytt förslag till prästvals lag, hvari sedan kyrkomötet gjorde åtskilliga förändringar. Nu ser det icke ut, som om denna lag skulle komma att tillämpas i år, åtminstone är detta, såvidt jag försport, icke meningen, och då synes det mig nödvändigt att bringa någon reda i de nuvarande förhållandena. Hade den kungl. propositionen i ämnet förra året blifvit i oförändradt skick antagen af Riksdagen och godkänd af kyrkomötet, så hade helt andra grunder för rösträtten vid prästval kommit att inträda. Då hade det blifvit den personliga rösträtten, som gjort sig gällande vid prästval, men nu måste naturligtvis den kommunala röströttskalan vara den normerande.

Nu säger utskottet, att man icke bör göra någon förändring i 1883 års lag, då detta skulle vara mindre af behofvet påkalladt. Utskottet erkänner, att missförhållanden äro rådande, men anser dock en förändring vara jämförelsevis mindre trängande och förmenar, att ett bifall till motionen skulle kunna undanskjuta genomförandet af en större förändring på detta område. Men, mina herrar, det är väl en erfarenhet, som vi gjort litet hvar i Riksdagen, att när ett stort reformförslag blifvit framlagdt men

icke antaget, så har man ansett nödigt att börja med partiella reformer, och det är blott en sådan reform, som jag här motionerat om, nämligen att man för prästval skulle få gällande de rösträttsbestämmelser, som nu äro stadgade för kyrkostämman och kommunalstämma. Därigenom blefve det, såvidt jag förstår, full reda på detta område, och vederbörande skulle undgå hvad som nu otvifvelaktigt kommer att inträffa, nämligen att man icke vet, huru man skall upprätta röstlängden vid prästval. En framstående ledamot — för öfrigt landshöfding — af Andra kammaren har meddelat mig, att till honom inkommit flera förfrågningar från häradsskrifvare, huru de skola upprätta röstlängd vid prästval. Det är mycket svårt att därvidlag gifva något bestämdt utlåtande, och för valförrättaren blir det äfven i hög grad besvärligt, då det icke är fullt klart, om man vid de val, som skola företagas, skall inskränka rösträtten efter de nya bestämmelserna, eller om man skall följa de gamla stadgandena, så att exempelvis ingen får rösta för mer än en femtedel af sitt röstetal, därest han icke utöfvar rösträtt för jordbruksfastighet. Jag vill erinra om att en person, som i fjol utöfvade rösträtt för annat beskättningsföremål än jordbruksfastighet och på kommunalstämma ägde t. ex. 545 röster, får i år enligt de nya rösträttsbestämmelserna å kommunalstämma 19 röster, och han skulle, om man tillämpar dessa bestämmelser jämte i 1883 års lag stadgade inskränkningar vid prästval, få 3 röster. Detta närmar sig ju personlighetsprincipen, som man velat införa genom förra årets förslag till prästvalslag. Men icke är det rimligt, att landtbruket skall bibehålla sitt fulla röstetal, då däremot alla andra beskättningsföremål skola reduceras.

Nu kommer man nog, föreställer jag mig, att äfven vid prästval införa den nya rösträtten, men man måste då i alla händelser tillämpa detta tillägg, som finnes i 26 paragrafen af 1883 års lag, hvilket tillägg jag vill hafva borttaget, d. v. s. orden; »dock med den jämkning i församling å landet» etc.

Jag glömde att i fråga om röstlängdernas upprättande nämna, att äfven andra svårigheter yppa sig för häradsskrifvarne, hvilka skola uppgöra dem. Som bekant skall efter ändringarna i kommunallagarna ingen skillnad i fråga om rösträtt finnas mellan jordbruksfastighet, annan fastighet och inkomst af kapital eller arbete, utan alla dessa beskättningsföremål uppföras under en gemensam rubrik i röstlängden. På hvilken punkt skall reduktion ske? Ja, den frågan är mycket svår att afgöra med ledning af den kommunala röstlängden.

I sammanhang med den af mig föreslagna ändringen om att rösträtten vid prästval skulle vara densamma på kommunalstämma och kyrkostämman, har en ledamot af Första kammaren, som icke är här i dag, väckt en motion, för hvilken jag äfven hyser sympatier, och jag vill då nämna några ord om denna

*Om viss
ändring
beträffan-
de rösträt-
ten vid
prästval.
(Forts.)*

Om viss ändring beträffande rösträtten vid prästval. (Forts.) motion. Den afser borttagande af rätten att använda fullmakt vid prästval i städerna. En motion med detta innehåll tillstyrktes af det särskilda utskott, som förra året i Riksdagen behandlade hithörande frågor, och den förändringen ansågs vara fullt befogad. På grund af de mångahanda missbruk, som lära ha ägt rum vid anskaffandet och utdelandet af fullmakter vid prästval, ansåg man det vara nödigt att åtminstone i städerna borttaga fullmakterna. Jag kan tillägga, att jag för min del också hyllar den uppfattningen, att äfven detta är en reform, fastän den är ringa, hvilken är både nödig och nyttig och som kommer att bringa åtskillig reda i förhållandena vid prästval.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, såväl i hvad denna afser min motion som i hvad den afser den af herr Ekman afgifna.

Herr af Ekenstam: Jag vill icke tvista med den siste ärade talaren om det rättvisa i den ändring af rösträttsbestämmelserna, hvilken med de framlagda motionerna åsyftas. Därom behöfver jag icke tala, ty därom har kammaren redan yttrat sig då kammaren förra riksdagen antog det förslag till prästvalslag, som då förelåg.

Hufvudskälen till att lagutskottet ansett sig icke böra tillstyrka bifall till förevarande motioner är, att utskottet har trott, att den tidpunkt, i hvilken motionerna kommit, icke gör ett bifall till dem synnerligen lämpligt eller nyttigt. Man har — kanske icke utan allt fog — sagt, att om man nu skulle genomföra en sådan partiell reform i prästvalslagen, som det här gäller, så kunde detta komma att utgöra en viktig orsak till att den större reformen sedermera icke blefve så lätt att genomföra. Då nu sådant med fog af berättigande kan sägas, så synes det mig i en fråga sådan som denna vara skäl, att man väntar. Behofvet af en förändring är dock icke så trängande i detta fall, att vi fördenskull böra se bort från alla olägenheter, som kunna följa af den partiella reformen. Och vi få väl icke alldeles glömma, att på denna kammare kan falla ett sken af att den vill på detta sätt ställa en reform, som den nyss varit med om, i skuggan och skjuta undan den.

Under dessa omständigheter har lagutskottet ansett, att det icke vore lämpligt att nu framgå på denna väg, utan har utskottet trott, att man mycket väl skulle kunna dröja till dess — inom en helt visst ganska kort tid — Riksdagen har att taga frågan i hela dess vidd under ompröfning.

Jag ber på dessa skäl, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Den siste ärade talaren har icke kunnat göra gällande, att det förslag, som reservanterna tillstyrkt, icke

skulle vara att anse såsom en förbättring i jämförelse med nuvarande bestämmelser. Vid sådant förhållande torde väl kammaren sakna anledning att biträda utskottets afstyrkande hemställan. Det ligger i vida fältet, när en ny lag på detta område kan komma till stånd, och då vi alla äro ense om att en förändring i detta speciella fall är behöflig, förefinnes väl icke något skäl att uppskjuta frågan.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgifna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af jordbruksutskottets den 26 sistlidne februari och den 1 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

nr 22, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af fem lägenheter från förra mönsterskrifvarbostället $\frac{1}{2}$ mantal Naum nr 5 Ödegård och $\frac{1}{2}$ mantal Naum nr 6 Anders Larsgård i Skaraborgs län,

nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af två lägenheter från förra sergentbostället Risabo nr 1 jämte Risabo nr 2, en utjord, i Jönköpings län,

nr 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra ryttmästarbostället Stora Lund nr 1 och 2 i Östergötlands län,

nr 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Rådmansö församling af ett område från Rådmansö kungsgård nr 1 i Stockholms län,

nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af de å förra militiebställena 1 mantal Vä nr 6 och 7 samt 1 mantal Vä nr 10 och 38 äfvensom komministersbostället 1 mantal Vä nr 44, allt i Kristianstads län, belöpande andelar i en Vä byamän tillhörig samfällighet,

nr 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra barberarbostället Åsby nr 5 Östra Norrgård jämte Åsby nr 6, en åker, i Östergötlands län,

nr 28, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af visst område från förra pükslagarbostället Säfvared nr 9 Sven Torstensgård i Skaraborgs län,

nr 29, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående

*Om viss
ändring
beträffan-
de rösträt-
ten vid
prästval.
(Forts.)*

upplåtande af fem till förra mönsterskrifvarbostället Hörby nr 7, 9, 14, 20 och 22 i Malmöhus län hörande lägenheter, samt nr 30, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra fältväbelsbostället Holmestad Stommen nr 1 i Skaraborgs län,
biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af Första kammarens tillfälliga utskotts den 25 och 26 nästlidna månad bordlagda utlåtande, nr 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen med begäran om ändrade bestämmelser för trafik med automobiler, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den under sammanträdet aflämnade kungl. propositionen.

Herr *Magnuson* afgaf nedannämnda motioner:

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 51 med förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande af mineralfyndigheter å viss kronojord; samt
nr 52, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 50 om ändringar i grufvestadgan m. m.

Dessa motioner blefvo hvar för sig på begäran bordlagda.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning af väckt motion om tillägg till § 51 rege-
ringsformen; och

nr 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val inom landstingen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 17, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslag under åttonde hufvudtiteln;

nr 18, med förslag rörande ändringar i gällande aflöningsbestämmelser för de vid lagtima riksdag hos kamrarna och de ständiga utskotten samt i Riksdagens kansli anställda tjänstemän och betjante; samt

nr 19, i anledning af väckt motion om rätt för Gudbrand Övergaard och Louis G. Öfvergaard att återbekomma stämpelafgift, som af dem erlagts i sammanhang med en sedermera afslagen lagfartsansökning; äfvensom

Första kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i fråga om en af herr Hildebrand väckt motion, nr 43, angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning rörande lämpligaste medlen att motarbeta alkoholmissbruket i Sverige; och

nr 3, i fråga om afskaffande af biskops själfskrifna utöfvande af prokanslersämbete vid rikets universitet.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 2,45 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.

Rättelse

i Första kammarens protokoll den 23 februari 1910.

Nederst å sid. 55:

står: Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Karlsson* från och med den 28

bör vara: Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Carlberg* från och med den 25